

Chci se zapojit do rozhodování o svém životě: Naslouchej mi!

Fotografie: © The Cedar Foundation

ZPRÁVA Z PROJEKTU INCLUSION EUROPE
Respekt, solidarita a začleňování lidí s mentálním postižením

PARTNEŘI PROJEKTU „HEAR OUR VOICES!”:

- Inclusion Europe, Belgie: www.inclusion-europe.org
- Eurochild, Belgie: www.eurochild.be
- The Cedar Foundation, Bulharsko: <http://www.cedarfoundation.org/en/>
- Quip, Česká republika: www.kvalitavpraxi.cz
- The Down Syndrome Foundation Madrid, Španělsko:
<http://www.downmadrid.org/>

Ve spolupráci s organizací Lumos: www.wearelumos.org

Tuto publikaci sestavily především členky nadace The Cedar Foundation (Bilyana Stanoeva, Alexandrina Dimitrova, Margarita Parmakova a Lindsay Saltsgiver) a organizace Quip (Milena Johnová a Radka Čebišová) v rámci evropského projektu „Hear Our Voices: Promoting and encouraging the participation of children with intellectual disabilities”. Tento projekt se snaží poznat, vyzkoušet a rozšířit metody, jež posilují a prosazují participaci dětí s postižením v oblasti intelektu. Podrobnější informace naleznete na: www.childrights4all.eu.

Tato publikace se vydává za finanční podpory programu Evropské komise „The Fundamental Rights and Citizenship Programme”. Za její obsah jsou odpovědní výhradně partneři projektu „Hear Our Voices!” a v žádném případě jej nelze považovat za text odrážející názory Evropské komise.

©Inclusion Europe, Brussels, 2014

Fotografie na obálce: © The Cedar Foundation

Grafická úprava: [Orangemetalic.be](http://www.angemetalic.be)

ISBN: 2-87460-142-X

ÚVOD	4
------	---

KAPITOLA 1: ROZVÍJENÍ DOVEDNOSTÍ POTŘEBNÝCH K ÚČASTI NA ROZHODOVÁNÍ VE VLASTNÍM PROSTŘEDÍ	5
---	---

I. „Začala pociťovat, že je důležitá a že je součástí něčeho” – Milena	5
II. „Já si vyberu, co budu jíst!”	8
III. „Rozhodujeme my!” aneb Jak ustavit radu klientů?	11
IV. Nástroje, které jsme použili	14
1. „Změním prostředí, v němž žiji!”	14
2. „My rozhodujeme!”	16

ZÁVĚRY	17
--------	----

KAPITOLA 2: PLÁNOVÁNÍ ZAMĚŘENÉ NA ČLOVĚKA JAKO NÁSTROJ PRO ZAJIŠTĚNÍ ÚČASTI NA ROZHODOVÁNÍ	19
--	----

I. Matyášův příběh	19
II. Markův příběh	24
III. Příběh skupiny	27
IV. Zdroje	29
Profil na jednu stránku	29
Dary a nadání	30
Kruh vztahů	30
4+1 otázka	31
Odlišování důležitého z pohledu dítěte a z pohledu dospělých	31
PATH (Cesta)	32
Dohoda o rozhodování	33
Komunikační záznamové tabulky	33
Komunikace s pomocí referenčních předmětů	34

ZÁVĚRY	34
--------	----

„Diana docela dobře ví,
co chce a když něco
chce opravdu moc,
pojmenuje to i
správným slovem.
– Milena”

Úvod

Ve školách, v zařízeních péče o děti i doma máme my – rodiče i profesionální pracovníci – tendenci rozhodovat o tom, co je pro „naše“ děti nejlepší; ještě více to platí v případech, kdy jde o děti s postižením v oblasti intelektu. My jsme těmi, kdo „vědí“, kdo rozhodují a určují rámce i cíle. Jsme zvyklí na to, že dítě do toho nemluví. Úmluva OSN o právech dětí a Úmluva o právech osob se zdravotním postižením byly důkladně analyzovány odborníky, učiteli, rodiči i lidmi, kteří s dětmi a mladými lidmi s postižením pracují. Právu dítěte participovat na rozhodování však byla nakonec věnována jen velmi malá pozornost.

Výzkum, který uskutečnila organizace Inclusion Europe společně s Eurochild a Karlovou universitou, ukázal, že u dětí s postižením v oblasti intelektu je obecně ještě menší pravděpodobnost než u jejich vrstevníků bez postižení, že se budou zapojovat do různých činností. Mít kamarády, účastnit se společenských, kulturních a sportovních aktivit a zapojovat se do rozhodování ovlivňující jejich život – to všechno jsou formy, jejichž prostřednictvím se děti mohou zdravě začlenit do společnosti a uplatňovat tak zásadní aspekty svého sociálního i osobního rozvoje. Avšak účastnit se těchto aktivit nebo objevovat možnosti, jak se jich účastnit, není pro děti jednoduché. Ještě mnohem obtížnější je to pro děti s postižením.

Děti mohou hrát významnou roli jako hybná síla společenské změny. Rozvíjet u dětí schopnost participovat se zohledněním jejich věku, vyspělosti a dalších souvislostí, vytvářet příležitosti, v nichž mají možnost vyjádřit své názory na věci, které je ovlivňují a okolí jim naslouchá – to všechno jim pomáhá dospět, získat sebedůvěru a zažívat pocity sebeurčení při přebírání rolí a úkolů za současného respektování ze strany dospělých.

Když se děti učí sdělovat své názory, brát na sebe odpovědnost a přijímat

rozhodnutí, zdokonalují své dovednosti a připravují se tím na život v dospělosti jakožto rovnoprávní a kompetentní občané. Opět je třeba připomenout, že těchto pozitivních momentů mohou děti s postižením v oblasti intelektu využívat jen velmi těžko.

Pomocí projektu „Hear Our Voices!“ jsme se pokusili začít odstraňovat propast mezi dětmi s postižením a dětmi bez postižení, a to tak, že jsme děti s postižením v oblasti intelektu učili zapojovat se do různých záležitostí přímo ovlivňujících jejich život tak, aby je mohly mít pod kontrolou. Řídíme se zásadou, že je absolutně podstatné dát jim možnost zapojit se ve všech oblastech života, poskytovat jim přitom potřebnou podporu a vybavit je nutnými dovednostmi a znalostmi. Je třeba, aby tyto děti znaly, jak využívat stejná práva jako ostatní a aby cítily, že i s jejich hlasem se počítá.

Tato publikace popisuje, jak se v Bulharsku a v České republice pracuje s dětmi žijícími v malých skupinových domech a rovněž v prostředí velkých ústavů. Snažíme se podělit o slibné postupy používané v různých zemích jak s rodiči, tak i s profesionálními pracovníky, kteří skutečně chtějí ve své každodenní práci uplatňovat právo dětí na účast v rozhodování. Publikace se zabývá jak individuální, tak i kolektivní participací.

Vzhledem k tomu, že participace dětí není nikdy přímočarým procesem, hovoříme též o pochybách, ponaučeních i výzvách, jakož i o úspěších a užitečných nástrojích a metodách, které jsme během půldruhého roku trvání projektu používali.

Doufáme, že publikace poskytne čtenářům jak inspiraci ke změně, tak i konkrétní nápady, na jejichž základě lze přijímat jednoznačná opatření vedoucí k tomu, aby se všechny děti s postižením v oblasti intelektu mohly aktivněji podílet na svém životě.

ROZVÍJENÍ DOVEDNOSTÍ POTŘEBNÝCH K ÚČASTI NA ROZHODOVÁNÍ VE VLASTNÍM PROSTŘEDÍ

The Cedar Foundation, bulharská organizace hájící práva dětí, se snaží odstranit zastaralý systém ústavní péče a řídí v Bulharsku čtyři malé skupinové domovy pro děti a mládež s postižením v oblasti intelektu – jde o dva domy a dva byty. Domy se nacházejí v rezidenční čtvrti a je u nich velká zahrada. V každém z nich žije osm dětí. Byty jsou v různých částech města. V jednom z bytů žijí čtyři mladé dívky, ve druhém jsou dva mladí muži a dvě dívky. V každém z těchto malých skupinových domovů pracuje tým pracovníků, kteří dětem a mladým lidem poskytují při jejich běžných činnostech čtyřicetihodinovou podporu. Každý tým má vedoucího, jenž je odpovědný za běžný provoz domova a jenž zajišťuje dodržování nejvyšších standardů péče a podpory. Kromě toho jsou do podpory všech klientů chráněného bydlení zapojeny také dvě sociální pracovnice. Pomáhají při poskytování každodenních služeb, vedou záznamy a spojují se s externími odborníky, kteří klientům malých skupinových domovů pomáhají. Kdykoli se zavádějí nějaké nové pracovní postupy, poskytují pracovníkům domovů pomoc.

Hlavním cílem malých skupinových domovů je vytvořit prostředí, které se bude co nejvíce přibližovat prostředí rodinnému a které dětem a mladým lidem nabídne podporu, již potřebují při získávání dovedností potřebných pro plný a samostatný život. Nedílnou

součástí této podpory je rovněž rozvíjení schopnosti činit rozhodnutí a prosazování jejich aktivního zapojení do plánování vlastního života. Tyto procesy vyžadují značné množství času a velkou vytrvalost vzhledem k tomu, že všichni klienti malých skupinových domovů přišli z velkých ústavů, kde neměli vůbec žádnou možnost rozvinout dovednosti pro zapojení do rozhodování.

I. „Začala pociťovat, že je důležitá a že je součástí něčeho” – Milena

Diana je sedmnáctiletá dívka, která čtyři roky žije v malém skupinovém domově společně s dalšími sedmi dívkami a chlapci. Od té doby, co se odstěhovala z ústavu, učí se vyslovovat některá slova a již si dokáže říct o něco k jídlu a obracet se na lidi, kteří jsou jí nejbližší. Ráda pomáhá v domácnosti, ukládá potraviny, uklízí stůl a pomáhá při vaření. Diana získala dobré hygienické návyky a lze u ní pozorovat značný pokrok v jejím emocionálním rozvoji: zvládá své emoce, činí rozhodnutí a je odpovědná za své věci.

Při práci s Dianou v rámci projektu „Hear our Voices!” jsme se zaměřili konkrétně na vytvoření základů pro sebeuvědomění a získání pocitu, že její život patří jí. To znamená vědět, že má právo zúčastnit se rozhodování, které se jí přímo týká. My jako dospělí máme za úkol ji tímto procesem vést,

Dnes je Diana mnohem sebevědomější, dokáže říct nebo ukázat, co chce. Stojí si za svými přáními a přitom se vyrovnává s omezeními, jež jsou určována lidmi, kteří ji podporují. Líbí se jí její nový růžový pokoj, který upravila a vyzdobila podle vlastního vkusu.

Na začátku se Diana nezapojovala, snadno se nechala rozptylovat a nedokázala projevovat zájem o individuální práci. Z našeho pozorování vyplývá, že ve chvíli, kdy začaly být vidět výsledky – poté, kdy si vybrala barvu stěn ve svém pokoji a viděla, že její volba se uskutečnila – začala být iniciativnější a začala rozhodovat o dalších změnách ve svém pokoji.

” Diana je sedmnáctiletá dívka, která čtyři roky žije v malém skupinovém domově společně s dalšími sedmi dívkami a chlapci. ”

přístupnou formou jí poskytovat potřebné informace a pobízet ji k takovým rozhodnutím, jež chrání její bezpečnost a jež jsou v jejím nejlepším zájmu. Obzvláště důležitým aspektem je podporovat ji v jejích snahách bez ohledu na to, jaký bude výsledek.

Jedním z hlavních cílů naší práce bylo ukázat klientům chráněného bydlení, že jsou schopni změnit prostředí, ve kterém žijí, že se mohou rozhodnout, zda chtějí znovu vymalovat své pokoje a zda v nich chtějí udělat další změny. S Dianou jsme začali tím, že jsme jí ukázali různé obrázky pokojů. Domnívali jsme se, že uvidí-li definitivně upravené místnosti, mohla by se jí některá zalíbit a řekne nám to. Měli jsme dvanáct různých obrázků pro děti a adolescenty a uložili jsme je do počítače, na kterém Diana společně s Milenou¹ běžně pracovaly. Ještě předtím Milena s Dianou hovořila v jejím pokoji, vysvětlovala jí, co se bude dít a připravovala ji na to, že si bude vybírat. Diana se radovala a s rozzářenou tváří tleskala rukama. Dalším krokem bylo ukázat Dianě obrázky na počítači. Po prvních pokusech Milena navrhla změnit pořadí obrázků. Zpočátku se Dianě některé z nich líbily, ale změnila názor po každém dalším zhlédnutí sady obrázků. Milena se domnívala, že problém spočívá v tom, že Diana si nemůže prohlédnout všechny nabízené možnosti najednou a je pro ni obtížné

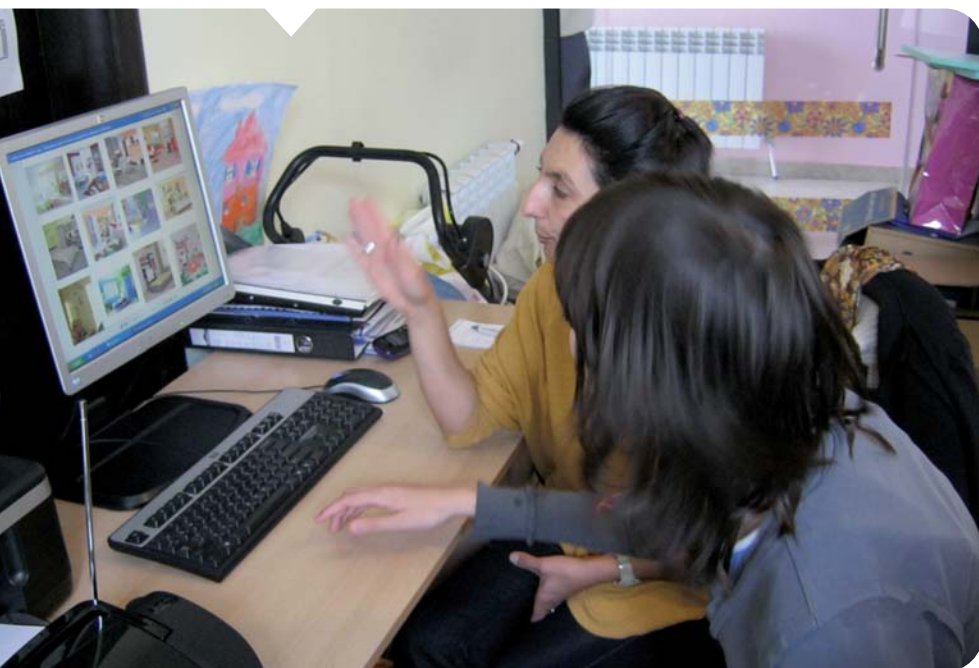
zapamatovat si předcházející obrázek, porovnat jej s následujícím a nakonec se rozhodnout.

Sestavili jsme tedy jeden soubor a rozhodli se ukázat všechny obrázky najednou. Ani tady se nám nepodařilo udržet Dianinu pozornost. Došli jsme k závěru, že obrázky zařízených a vymalovaných pokojů obsahovaly příliš mnoho informací a detailů, které Diana nedokázala pojmout.

S Dianou se pracovalo přes tři týdny. Během této doby Milena a sociální pracovnice s ní denně probíraly nadcházející změny. Kvůli Dianiným potížím s koncentrací takové rozhovory trvaly vždy jen několik minut, ale personál se snažil využít k takovému rozhovoru každou vhodnou příležitost. Například kdykoli přišla Diana do kanceláře sociální pracovnice, ta jí řekla: „Ty jsi určitě přišla, protože si chceš kreslit, vid? Podívej, tady mám pastelky. Mají různou barvu jako stěny ve tvém pokoji.“ Pak Dianu provedli po několika různých pokojích a mluvili o tom, jaké mají barvy. Jakmile jsme začali používat tuto metodu založenou na [asociaci s každodenním životem](#), zjistili jsme, že při rozhovoru o něčem konkrétním byla Diana soustředěnější a její zájem vydržel déle. To nás přivedlo k tomu, abychom postupovali pomaleji a zabývali se jednotlivými změnami postupně. Začali jsme tedy nejdříve barvou stěn. Napřed vymalovat pokoj, pak nakoupit záclony a nakonec vybrat přehoz na postel.

Z obchodu jsme tedy nejdříve přinesli vzorky barev a ukázali je Dianě. Chtěli jsme je přiložit ke stěně v jejím pokoji, aby pochopila, že si má vybrat barvu. Vzali jsme Dianu do jejího pokoje a Milena jí slovně připomněla, co se odehrávalo během několika předešlých týdnů. Když si je Diana jistá sama sebou a cítí se uvolněně, začne se usmívat a hned ostatním ukazuje, co se jí líbí: člověka, který stojí vedle ní, vezme za ruku a ukazuje s ní na předmět svého zájmu. Tentokrát se usmívala a kdykoli uslyšela slovo stěna, dotkla se zdi u postele. Ukázali jsme jí vzorky. Začala se radovat, tleskat rukama a smát se. Z jejího chování bylo patrné, že už ví, co po ní chceme a cítila se jistě.

„Sestavili jsme tedy jeden soubor a rozhodli se ukázat všechny obrázky najednou.“

¹ Milena je členkou personálu, která s Dianou individuálně pracuje.

” Diana miluje růžovou barvu. Často si vybírala oblečení v nejrůznějších odstínech růžové. Proto nás nepřekvapilo, že na stěny svého pokoje si vybrala dva odstíny růžové barvy. ”

Diana miluje růžovou barvu. Často si vybírala oblečení v nejrůznějších odstínech růžové. Proto nás nepřekvapilo, že na stěny svého pokoje si vybrala dva odstíny růžové barvy. Když se mělo začít malovat, navrhli jsme Dianě, aby se také zapojila. Ta se však k pokoji v době malování nechtěla ani přiblížit. Několikrát jsme se snažili ji přemluvit, ale nakonec jsme se rozhodli respektovat její přání. Když byl pokoj vymalovaný, Diana se nemohla dočkat a okamžitě ukázala jakou má radost. Radovala se, tleskala rukama, sedla si na postel a pak začala poskakovat.

Naším dalším krokem v souvislosti s přeměnou jejího pokoje byl nákup záclon. Abychom ji na to připravili, vzali jsme ji k oknu a ukazovali jí,

že ve starých záclonách jsou díry a že jsou vybledlé. Když jsme se jí zeptali, zda by měla chuť jít nakupovat, velice se zaradovala. Když jsme ale minuli velký obchod s potravinami, kde obvykle nakupujeme jídlo, zarazilo ji to. Znovu jsme ji vysvětlili, že nejdeme nakupovat potraviny, ale záclony. Když jsme vešli do obchodu, museli jsme dát Dianě nějaký čas; museli jsme jí vysvětlit, na co jsou ony velké role látek a ona se nakonec uvolnila. Začala si vybírat pouze růžové látky a prodávka položila na pult všechny látky, které si Diana přála vidět. Vybrali jsme několik látek o odpovídající síle a položili je stranou. Diana to pozorovala s velkým zájmem. Látky jsme odmotali z rolí a řekli jí, ať si nějakou vybere. Po malém zaváhání vzala jednu roli, otočila se a šla s ní k východu. Bylo

DIANA:

Krok 1: Vybere si, jak bude vypadat její pokoj. Použije k tomu sadu obrázků hotových pokojů.

Je zmatená, nezám, neschopnost spracovat velké množství informací.

Krok 2: Členění procesu: Změna jednotlivých položek v jejím pokoji.

1. Vzorky barev
2. Vzorky záclon
3. Vzorky přehozů na postel

Při výběru se začíná cítit spokojeně a šťastně.

” Diana docela dobře ví, co chce a když něco chce opravdu moc, pojmenuje to i správným slovem. – Milena ”

Slibujeme, že:

- zajistíme Dianě bezpečné a klidné prostředí, kde bude mít dost času, kde nebude moc lidí a nebude muset dosahovat výsledků rychle;
- budeme pro ni co nejvíce zjednodušovat úkoly tak, aby všechno pochopila a mohla se s jistotou zapojit;
- budeme předkládat informace po malých úsecích a bez přílišných detailů.

Diana slibuje, že:

- s námi bude nadále spolupracovat;
- se bude účastnit aktivit, které jí nabídneme;
- nám bude ukazovat, jaký přístup k ní je nejlepší.

naprosto jasné, že si chce domů odnést právě tuto látku.

Výběr přehozu na postel a povlečení proběhl mnohem rychleji. Myslíme si, že je to tím, že Diana přichází do kontaktu s ložním prádlem každý den, takže je s ním obeznámena mnohem víc než se záclonami. Když přišla do obchodu, líbila se jí nejvíc růžová souprava.

Diana nás naučila, že i kdybychom vymysleli sebelepší pracovní plán a postup, ona má svoje tempo a potřebuje svůj čas; a když jsme začali bedlivě sledovat její reakce, hodně nám toho ukázala. Dokáže rozumět jako kterýkoli jiný člověk, bylo jen zapotřebí najít způsob, jak jí věci, o kterých mluvíme, ukázat. Uvědomili jsme si, že pokud nejsou na obrázku zbytečné detaily, pokud zjednodušíme proces a dáваме jasné pokyny, Diana zvládne úkol perfektně. Uvědomili jsme si také, že díky uvolněné atmosféře se Diana cítí jistě. Pokud jsme jí dávali úkoly, které nebyly příliš složité, snažila se je zvládnout a pak byla s tím, co udělala, spokojená a jistá. Naše pozitivní hodnocení a jasné projevení radost projevem radost – to byly jednotlivé schůdky, po nichž jsme stoupali v každé další fázi naší práce s ní.

II. „Já si vyberu, co budu jíst!“

„Jestliže je k večeři něco, co si přál, je hrozně šťastný, tleská rukama a dává najevo svou radost. Pokud je k jídlu něco jiného, než si přál, opět dá jasně najevo, že to zaznamenal.“
– Dessislava²

² Dessislava je členka personálu, která s Ivanem individuálně pracuje.

Ivan je čtrnáctiletý chlapec, nezbeda, co se pořád usmívá a je plný energie. Rád si hraje se svým nejlepším kamarádem v domě, rád poslouchá muziku a zpívá. Prožil si své, když velmi dlouhou dobu jen sedával bez hnutí. Má rád dětské písničky a když začne mluvit, většinou to zní jako nějaká melodie. Pomocí znaků a vokalizace umí velmi dobře vyjádřit, co chce a kam chce jít. Zná jména dětí i personálu v domě, kde žije. Dokáže pomáhat s domácími pracemi: udělá těsto na pizzu, uklidí nádobí, prostře a sklídí ze stolu. Je rád aktivní a s radostí se účastní toho, co se kolem něho děje.

Cílem druhé etapy našeho pilotního projektu bylo uplatnit komplexní systém, v rámci kterého klienti mohou pomáhat s výběrem nabízených jídel. Běžně se jídelníček sestavuje na týden dopředu, nakoupí se potraviny a jídlo se připravuje na místě. To všechno se děje za účasti našich klientů podle jejich schopností a přání. Vzhledem k našemu specifickému uspořádání věcí jsme chtěli zavést systém, který by maximálně napomohl zapojit děti do rozhodování a vytvořil prostředí, jež by se co nejvíce přiblížilo prostředí rodinnému. Proto jsme sestavili jídelníčky obsahující všechna jídla, která naši klienti připravovali a jedli. Tato jídla jsme vyfotili tak, jak byla uvařená v hrnci nebo naservírovaná na talíři a uspořádali jsme je do složek.

Naším původním plánem bylo, že sestavování jídelníčku na další týden se budou účastnit všechny děti včetně Ivana a že ony rozhodnou, co chtějí k jídlu. Stejně jako v případě Diany jsme

na začátku měli přesný plán: několikadenní příprava s pomocí obrázků a pak se pokusit zapojit Ivana i ostatní klienty do sestavení jídelníčku. Při každém jídle si někdo z našeho týmu sedl vedle Ivana, otevřel jídelníček a ukázal mu obrázek podávaného jídla. Takto jsme se snažili mu demonstrovat, že jídlo na talíři bylo stejné jako jídlo na obrázku. Ivan však někdy neměl zájem a reagoval spíše rozčileně, že ho nenecháme sníst jídlo v klidu.

Další etapou podle plánu bylo sestavení jídelníčku na další týden, kdy člen personálu mající službu si měl sednout se všemi dětmi, ukazovat jim fotografie ve složce a dát jim možnost vybrat si jídla, která by chtěly příští týden. Samozřejmě, že se názory různily, ale měli jsme dojem, že týden poskytl dost příležitostí na to, aby se splnilo přání každého dítěte. Když jsme s tím začali, zjistili jsme, že položíme-li před Ivana pět fotografií, nevybere si nic. Když jsme mu ale ukázali jen jeden obrázek a zeptali se ho, zda by si toto jídlo přál, okamžitě souhlasil a byl spokojený.

Domnívali jsme se, že jedním z důvodů může být to, že mezi výběrem obrázku a naservírováním skutečného jídla není jasná vazba a že taková vazba nemůže vzniknout, jestliže si Ivan vybere svou oblíbenou polévku v pondělí ráno a dostane ji k večeři v pátek. Jinými slovy, časový úsek mezi výběrem a výsledkem byl příliš dlouhý. Proto jsme náš přístup upravili. Zprvč službu konající personál neměl ukazovat obrázek podávaného jídla při jeho podávání.

Ivan obvykle snadno a jasně vyjádří svůj názor na většinu záležitostí, jež se ho týkají, ale když došlo na to, aby se zúčastnil rozhodování, což se předtím od něho nikdy nepožadovalo, jako např. vybrat si, co chce jíst, bylo to překvapivě obtížné. Po určité době si Ivan začal uvědomovat možnost vybírat si nové věci a začal ji přijímat. Začal si uvědomovat odpovědnost, jež je s volbou spojená, a emočně nyní zvládá lépe výběr ze dvou věcí, i když by rád dostal obě.

Zpočátku, když jsme Ivanovi nabídli, aby si vybral odpolední svačinu, nebyl si jistý; chtěl všechno a neuznával pravidla. Vybíral si sice, ale bylo zřejmé, že neví, co vlastně dělá a proč. Když jsme tuto aktivitu pozměnili a začali mu nabízet na výběr jídlo k večeři, takže výsledek své volby uviděl o pár hodin později, začal být aktivnější a my jsme zaznamenali relativně dobrou úroveň participace. To znamená, že poznával obrázky, ty v něm vzbudily zájem o to, co se bude dít dále a tudíž byl připraven se do aktivity zapojit.

” U této metody zaměřené na výběr jídla jde o mnohem více než pouze o volbu jídla – tato metoda pomáhá pěstovat kázeň, zvykat si na dodržování pravidel a v neposlední řadě – zejména u Ivana – získat pocit, že má pod kontrolou to, co se s ním bude dít. **”**

IVAN:

Krok 1: Výběr jídelníčku na další týden.
Složka s fotkami jídel.

Nebyla jasná vazba mezi volbou a výsledkem.

Krok 2: Výběr odpolední svačiny těsně před jejím podáním.
Opravdové jídlo a obrázky.

Výchova ke kázni a jasná vazba mezi jídlem a jeho obrázkem založená na asociaci.

Krok 3: Hlasování o výběru večeře na tentýž den.
Obrázky jídel, z kterých lze vybírat.

Skutečný výběr a uvědomění si důsledků tohoto výběru.

To znamená, že když se jídlo servírovalo, popsal je slovně a neukazoval fotku. Druhá změna, kterou jsme zkusili, spočívala v tom, že jsme našim klientům dali na výběr, co chtějí k odpolední svačině. Jelikož k odpolední svačině se podávají hotová jídla, která se nemusí předtím vařit, bylo mnohem snazší Ivanovi ukázat skutečná jídla a nikoli obrázky a jakmile si vybral, jídlo ihned dostal. Tady ale vznikla další potíž, nicméně nám bylo jasné, že Ivanovi zkrátka bude nějakou dobu trvat, než si na daná pravidla zvykne. Když jsme před něho položili čokoládovou oplatku, ovoce nebo krekry, jen zřídka si vybral ovoce, anebo chtěl dvě věci najednou. Příliš jsme se tím netrápili, neboť vybral-li si jeden den oplatku, další den si vybíral mezi ovocem a krekrem a nakonec třetí den ovoce stejně dostal.

Druhá situace byla obtížnější, protože se rozčilil, když jsme mu nedovolili vzít si všechny tři věci. Tady jsme ho učili nejen si vybírat, ale také dodržovat pravidla. Navozovali jsme různé situace, kdy získání něčeho nebo volba mezi dvěma věcmi vyžadovala trpělivost, ať už šlo o činnosti, hry nebo místa, kam se mělo jít na procházku.

Vzhledem k tomu, že je Ivan tvrdohlavý, potřeboval více času na to, aby začal dodržovat pravidla. Nyní však můžeme říci, že už dosáhl velkého pokroku, protože když nedostane to, co chce, už se nerozčilí tak jako dřív. U této metody zaměřené na výběr jídla jde o mnohem více než pouze o volbu jídla – tato metoda pomáhá pěstovat kázeň, zvykat si na dodržování pravidel a v neposlední řadě – zejména u Ivana – získat pocit, že má pod kontrolou to, co se s ním bude dít.

Kromě toho, že jsme pracovali na výběru odpolední svačiny, pokračovali jsme s vytvářením vazby mezi obrázkem a jídlem, ale Ivan i nadále ignoroval obrázky a předpokládal, že si bude vybírat. Proto jsme se rozhodli pokračovat v sestavování jídelníčku na týden, nakupování potravin s předstihem a současně dětem umožnit, aby si vybraly jídlo, jež se má podávat v daný den. Každý den po obědě pokládáme na stůl obrázky, z nichž si děti mají vybrat, co chtějí k večeři. Všechny děti, Všechny děti, včetně Ivana, mohou říct nebo ukázat, co by chtěly k večeři a jídlo, které získá nejvíc hlasů, vyhrává a jeho obrázek se připevní na lednici tak, aby jej každý viděl.

Máme před sebou ještě mnoho těžké práce, než se nám podaří zavést systém umožňující vybírat si jídla.

” Svým chováním dal vždycky jasně najevo, že si je vědom toho, že se účastní přípravy večeře, ne že jenom sní to, co se podává. – Dessislava **”**

Naši klienti budou postupně schopni plně navrhnout jídelníček pro následující den, možná následující týden. Spolu s možností vybrat si své vlastní jídlo děti postupně zjišťují, že na jejich názoru záleží i ve vztahu k mnohem důležitějším záležitostem osobního života. Protože výběr jídla ovlivňuje všechny děti, které společně žijí, přišlo na řadu také téma lidských vztahů. Objevily se také otázky typu „Jak přijmout výběr ostatních dětí?“, „Jak vyjednávat o tom, co chci já?“, „Jak se naučit trpělivosti?“ a díky zkušenostem a ošetřování vzniklých emocí se následně našly také odpovědi na tyto otázky.

Slibujeme, že Ivanovi poskytneme:

- uvolněné prostředí, kde bude minimálně rozptylován;
- stručnější informace a minimum detailů v souvislosti s předkládanými možnostmi;
- rychlý výsledek učiněného rozhodnutí;
- pokračování v práci nad tím, co znamená hlasovat pro něco ve skupině.

Ivan slibuje, že:

- se s námi bude i nadále bavit;
- bude nás překvapovat tím, jakého pokroku bude každý den dosahovat;
- bude hájit svou pozici.

III. „Rozhodujeme my!“ aneb Jak ustavit radu klientů?

Jeden z domů je domovem pro 7 dětí a jednoho adolescenta: každý z nich představuje jedinečnou osobnost s jedinečnými dovednostmi a přáními. Opakovaně jsme přemýšleli o tom, jak zapojit děti do rozhodování na vyšší úrovni, až jsme přišli na nápad ustavit radu klientů, která je bude zastupovat, hájit jejich zájmy a bude sloužit jako prostředník při navrhování změn týkajících se života v domě. Uvědomili jsme si, že nejjednodušší by bylo, kdybychom takovou radu založili a vedli sami. Člověk se velmi snadno ocitne v pasti, kdy si myslí, že my jako dospělí a navíc jako odborníci víme nejlépe, co je pro naše klienty dobré, kdy my řekneme, kdo by měl v radě být, stanovíme pravidla a budeme řídit schůzky. Po mnoha diskusích v rámci týmu i s externími konzultanty³ jsme nakonec zvolili poněkud jinou cestu. Zavázali jsme se, že se budeme snažit skupině skutečně porozumět a budeme našim klientům pomáhat, aby opravdu prožívali, co znamená být součástí většího kolektivu a nést odpovědnost za ostatní. Tato cesta byla každopádně delší, než jsme původně očekávali a řešili jsme na ní mnohem více neznámých, než jsme si mysleli, ale jsme přesvědčeni, že to byl správný přístup.

Abychom začali u našich klientů rozvíjet tento koncept, připravili jsme jednu činnost, jež se odehrává každý

den a jež se nazývá schůzky v kruhu. Schůzka v kruhu znamená, že se všichni obyvatelé domova ráno a odpoledne sejdou a prodiskutují, co se bude dít a jaké úkoly je ten den čekají a na konci dne si pak sdělují, jak se cítí.

Schůzka v kruhu probíhá následovně: každé ráno svolá sociální pracovnice klienty do obývacího pokoje, kde pak probírají různé aspekty jejich dne, jež se jim ukazují na bílé tabuli. Probírají, kdo z personálu má ten den službu, mluví se o tom, který je den v týdnu, o počasí. Děti jedno po druhém umísťují na tabuli obrázky probíraného tématu. Takto se mohou všichni snadno zapojit. Pak se rozebírají činnosti spadající na tento den. S každým dítětem se mluví zvlášť: vyjmenovává se to, co se dělat musí, např. jít do školy, do denního stacionáře, do centra sociální rehabilitace a integrace. Pak následují aktivity volené. Děti se samy rozhodnou, zda se chtějí té či oné aktivity zúčastnit, např. pečovat o malá domácí zvířata, pracovat ve skleníku, na zahradě nebo jít na procházku.

Na konci dne se děti znovu shromáždí a mluví o tom, jak jej prožily. Snažíme se vést děti k tomu, aby své zážitky hodnotily samy; některé z nich to vyjadřují verbálně, jiné používají obrázků, na němž je veselá, smutná nebo rozzlobená tvářička. Pokud je někdo nespokojený, snažíme se přijít

Děti se již této činnosti aktivně účastní, přičemž slovo aktivně znamená pro každé z nich něco jiného. U některých to znamená, že místo toho, aby dělaly všechno a říkaly, co se bude dít, trpělivě čekají, až na ně přijde řada, dodržují pravidla a respektují přání ostatních. Pro jiné to znamená, že zatímco dříve seděly stranou na druhém konci místnosti a bylo jim zcela lhostejné, co se kolem nich děje, nyní se přidávají k ostatním, nebo alespoň sledují, co se děje a když na ně přijde řada vybrat si aktivitu, rády to udělají. Jsme si vědomi toho, že to zdaleka není plnohodnotná rada klientů, ale pokud by si naši klienti nikdy neuvědomili, jak důležitá je jejich rovnoprávná účast, nebo pokud by alespoň podvědomě necítili, že jsou součástí skupiny, v níž platí určitá pravidla, pak by zapojení kohokoli do rady nebylo efektivní ani užitečné.

³ The Cedar Foundation by chtěla vyjádřit díky Anetě Tenevové z nadace Lumos Foundation Bulgaria za její rady a odbornou pomoc zejména při řešení této otázky.

Když jsme s touto aktivitou začali, děti, které byly aktivní už dříve, byly aktivní i nadále, zatímco ty, které se většinou nechtěly zúčastnit skupinových aktivit, zůstaly i nadále mimo. Zhruba po třech měsících nastaly změny – aktivnější děti začaly vědoměji dodržovat pravidla a ostatní se začaly účastnit, každé svým způsobem – buďto si sedly k bílé tabuli nebo s úsměvem podaly obrázek, stydlivě nakláněly hlavu nebo zopakovaly slovo, jež použila moderátorka.

na to, co je důvodem a s celou skupinou hledáme řešení. Například jednou byl jeden chlapec nešťastný proto, že nemohl ten den krmit zvířátka, přestože si tuto aktivitu vybral, ale pracovník omylem zaznamenal aktivitu jinou. Zeptali jsme se chlapce, co je podle jeho názoru zapotřebí udělat a on odpověděl, že pokud si někdo vybere nějaký obrázek, sociální pracovnice by měla všem ostatním členům personálu dát vědět, jakou činnost si kdo pro daný den zvolil. Zeptali jsme se ostatních dětí, zda s tím souhlasí a všechny řekly: „Ano.“ Aby všechny děti pochopily, jak to bude vypadat, každé další ráno, když si někdo něco vybral, vždycky jsme jim slíbili, že to připomeneme tomu pracovníkovi, který má danou

aktivitu na starosti. Během několika dní dokonce i děti, které se nevyjadřují verbálně, začaly tleskat a ukazovat na fotografii odpovídajícího člena personálu. Vykládáme si to tak, že postup pochopily.

„Když někdo z klientů něco chce a já přesně nerozumím, vezmou mě k tabuli a ukážou mi obrázek, který znázorňuje, co se s nimi bude podle jejich očekávání dít.“
– Elena⁴

Při naší práci jsme dospěli k závěru, že mají-li být vztahy mezi klienty a vedoucím schůzky v kruhu trvalé, je zapotřebí, aby to byl vždy jeden a tentýž člověk. Někdo jiný to může být opravdu jen výjimečně. Čas strávený s určitými klienty vede k vytváření vazeb, pěstování návyků a vzniku rituálů v komunikaci a interakci, díky čemuž se všichni cítí uvolněně a jistě.

Ne všichni klienti projevili zájem o skupinové aktivity a nechtělo se nám na tom trvat kvůli riziku, že se klient „uzavře“. Tím, že jsme klientům umožnili postupovat vlastním tempem, ti kteří zůstávali stranou, se začali pomalu přibližovat a se zájmem začali sledovat, co se odehrává. Jiní klienti si na „obrázky“ velmi rychle přivykli (tak, jak se je postupně učili převyprávět) a nechtěli se vzdát této úlohy, kterou si již osvojili. Takže před námi vznikly dva různé problémy – jak vzbudit

⁴ Elena je vedoucí týmu, jenž pracuje v tomto malém skupinovém domově.

zájem poloviny dětí a zapojit je do činnosti více (nenechat je pouze se dívat) a jak zmírnit přílišné nadšení druhé poloviny dětí tak, aby se mohli zapojit i všichni ostatní.

Rozhodli jsme se, že zkusíme přidělovat úkoly: „Dnes dáš pryč všechny obrázky, které nebudeme potřebovat. A ty (k jinému dítěti) nám řekneš, jaký je dnes den v týdnu“, atd. Znovu jsme si tak potvrdili, že pomocí jasných pravidel a jednoduchých úkolů se při uplatňování svých dovedností všechny děti cítily sebejistě, nikdo se nestyděl, neskákaly si do řeči, nepřerušovaly se a všechno probíhalo hladce. „Stydlivé“ děti dostaly šanci promluvit, podívat se na daný obrázek, některé, pokud chtěly, mohly si se sociální pracovníci třeba zatancovat, než daly obrázek na tabuli. A mohly se takto projevit, aniž by byly pod tlakem jiných, energičtějších dětí. „Aktivní“ děti se mezitím učily počkat, až na ně přijde řada, respektovat, že ostatní musí také dostat šanci vyjádřit se a že musí pochopit přání ostatních, s nimiž sdílejí domov.

Jakmile se nám podařilo dosáhnout této rovnováhy, bylo třeba učinit další krok – kolektivně rozhodovat. Blížil se Mezinárodní den dětí, což byla báječná příležitost pro to, aby děti uspořádaly nějakou zábavnou činnost, kterou mohly zažít hned poté, kdy její přípravu prodiskutují.

Abychom jim ukázali různé možnosti, jak svátek oslavit, připravili jsme obrázky z předešlých oslav, na kterých proběhly různé aktivity. Domnívali jsme se, že různé akce tohoto typu, které děti už zažily, by v jejich mysli měly

Děti pracují na dohodě o zapojení do rozhodování.

zanechat nějaký emocionální dojem. Doufali jsme, že díky fotografiím si naši klienti připomenou své zážitky a že si vyberou aktivity, při kterých se cítí nejšťastněji. Skoro dva týdny jsme s nimi každé ráno hovořili o nadcházejícím svátku – popisovali jsme obrázky a probírali jsme s dětmi možnost, kdy by každý domov slavil samostatně, anebo by se místo toho uspořádala společná oslava pro všechny. Nakonec se klienti jednomyslně rozhodli, že se sejdou společně venku, kde budou mít soutěže, hrát hry a tancovat. Některé děti dokonce chtěly zvláštní hudbu, zatímco jiné si přály nafukovací balonky, čímž projevovaly svou aktivní účast na rozhodování: vybraly si výzdobu, tance i hudbu.

O svátku všichni pociťovali velké vzrušení a mnohé děti dávaly najevo své poznání, že děláme něco, co předtím viděly na fotografii.

Po oslavě Dne dětí, kterou jsme využili k tomu, abychom děti připravili na závažnější skupinovou práci, bylo načas vypracovat skupinová pravidla, která mají kolektivní rozhodování usnadnit a která budou závazná pro všechny. Několik dní předtím, než jsme na tom začali pracovat, jsme měli diskusi o tom, zda bychom jako skupina měli dodržovat určitá pravidla a plnit vzájemně dané sliby, aby nikdo nebyl nespokojený. Hovořili jsme také o tom, že bude zapotřebí co nejdříve taková pravidla stanovit. Dětem jsme řekli, že v určitou chvíli bude mít každý za úkol sdělit, co je podle jeho názoru nejdůležitější. Po ranním sezení jsme do obývacího pokoje přinesli flip chart, tužky a barevné fixy. Pozornost dětí k

DĚTI Z MALÉHO SKUPINOVÉHO DOMOVA:

Krok 1: Společně vytvořit fungující skupinu, v níž si každý bude uvědomovat ostatní členy, v níž se bude pěstovat tolerance a budou se rozvíjet dovednosti potřebné ke kolektivnímu rozhodování.

Schůzka v kruhu.

Vytvořit skupinu, která pracuje společně.

Krok 2: Učinit společné rozhodnutí.

Obrázky předchozích oslav.

Rozhodnutí přijato a realizováno.

Krok 3: Vypracování vlastních pravidel skupiny.

Flipchart a kreslení.

Je vytvořen soubor pravidel skupiny.

„Nejdůležitější je pro mě to, že se nějakým způsobem zapojují všechny děti, že začaly čekat jeden na druhého a respektovat volbu ostatních. – Bilyana⁵“

Dohoda o zapojení do rozhodování.

určité aktivitě jsme se snažili vyvolat a udržet pomocí následujících otázek: „Co děláme všichni společně každé ráno?“, „Co se musí stát, aby všechno dobře fungovalo?“ A všichni, kdo odpovídali, řekli, že se musíme dostavit všichni. Požádali jsme děti, aby to nakreslily a ony nakreslily osm človičků. Některé děti nedokázaly postavičku nakreslit, ale přesto nakreslily aspoň něco. Ty, které nedokázaly kreslit, alespoň stály hned vedle ostatních.

Po několik dní jsme toto pravidlo opakovali tak, aby je zvládli skutečně všichni, a pak jsme se za použití flip chartu začali připravovat na další pravidlo. Dávali jsme dětem návodné otázky, aby pravidla nevyjmenovávalo jedno nebo dvě děti, ale abychom do tohoto procesu zapojili co nejvíce členů skupiny. Dalším pravidlem bylo, že každý počká, až na něho přijde řada. Děti namalovaly osm postaviček a přiřadily jim čísla.

A pak tu bylo ještě jedno pravidlo, a sice že „obrázky“ se budou dělat každý pracovní den ráno. Na tabuli se nakreslila tabulka se sedmi sloupci a na horním řádku se uvedly dny v týdnu s tím, že daný den byl vyznačen jinou barvou. Děti se vyjádřily, že právě takto chtějí mít nové pravidlo znázorněno.

V naší práci pokračujeme: pracujeme na vytváření vazby mezi volbou a zodpovědností za ni, na určování pravidel, jimiž se budou řídit interakce mezi klienty a v neposlední řadě na rozpoznávání každého jejich pokusu získávat a uplatňovat možnost mít svůj každodenní život pod kontrolou, což samozřejmě budeme podporovat.

Děti se účastní schůzky v kruhu: zpočátku se jich zapojovalo jen pár.

IV. Nástroje, které jsme použili

1. „Změním prostředí, v němž žiji!“

1.1 „Já rozhodnu, jak bude vypadat můj pokoj!“

A) Sada fotografií zařízených dětských pokojů – stěny, výzdoba a nábytek různých barev.

Proč jsme zvolili tento nástroj?

Rozhodli jsme se, že budeme dětem předkládat informace a pracovat s nimi tímto způsobem, protože jsme předpokládali, že jakmile uvidí zařízené dětské pokoje, pochopí snadněji, co přesně jim nabízíme a udělají si představu o tom, jaké věci se jim líbí. Vybrali jsme dvanáct obrázků a dali jsme je do několika počítačů, takže jsme mohli pracovat s několika dětmi najednou.

⁵ Bilyana je hlavní sociální pracovnice a facilitátorka schůzek v kruhu.

Co jsme očekávali?

Očekávali jsme, že děti pochopí, co jim nabízíme a vyberou si obrázek, který se jim nejvíc líbí, a tím nám dají najevo, jak bychom měli změnit jejich pokoj.

Co se stalo?

Ukázalo se, že informací bylo příliš mnoho a že naše klienty spíše zmátly. Předvádění obrázků v rychlém sledu za sebou neumožnilo dětem pořádně si je prohlédnout a vzájemně porovnat. Náš přístup jsme tedy změnili a vytvořili jsme jednu složku se všemi obrázky. Ani tentokrát nebyl výsledek dobrý. Děti nám jasně daly najevo, že naše představa nefunguje a že chceme-li získat jejich pozornost, budeme se muset snažit více.

B) Vzorky barev – hotové vzorky z obchodu. Omezili jsme počet barev na dvacet čtyři. Bylo třeba vzít v úvahu, že se vybírají barvy vhodné do pokojů pro děti a mládež a kromě toho jsme rovněž věděli, že pokud jim předložíme příliš mnoho možností, děti se nebudou cítit jistě a nevyberou si.

Vzorky barev.

Proč jsme zvolili tento nástroj?

Jakmile nám děti ukázaly, že potřebují méně detailů, rozhodli jsme se použít stejnou metodu, kterou člověk použije, když si vybírá barvu stěn v obchodě – pomocí vzorků, jež jsou v prodejně k dispozici.

Co jsme očekávali?

Předpokládali jsme, že lépe bude fungovat prostředí, které je bezpečnější a že pozitivní dopad bude mít i menší množství detailních informací.

K čemu došlo?

Opakovaně jsme s našimi klienty individuálně pracovali a ti si nakonec vybrali barvu stěn. Když bylo všechno hotové a děti se účastnily úklidu a zařizování pokojů, z jejich reakcí bylo patrné, že se jim změna líbí.

C) Vzorky záclon a povlečení – s klienty jsme pracovali individuálně ve specializované prodejně, kde si sami vybrali. Ukázalo se, že po určité přípravě a s odpovídající podporou mohou naši klienti nakupovat jako kdokoli jiný.

Proč jsme zvolili tento nástroj?

Jakmile jsme viděli, že děti zvládají výběr barvy a že nástroje používané ostatními lidmi fungují dobře, rozhodli jsme se dát dětem možnost vybrat si záclony v normálních podmínkách – tedy v obchodě.

Co jsme očekávali?

Trochu jsme se obávali návštěvy obchodu, který naši klienti neznali. Přesto však bylo dalším logickým krokem vstoupit do méně bezpečného a méně kontrolovaného prostředí.

Co se stalo?

Po rozhovorech s našimi pracovníky se jen několik našich klientů rozhodlo, že chtějí nové záclony. Když jsme vešli do obchodu, děvčata byla trochu nervózní, ale po několika minutách získala jistotu a uvolnila se. Jakmile se tak stalo, začali jsme je připravovat na samotný výběr. Vybrali jsme vhodné látky. Jakmile si dívky uvědomily, co jim nabízíme, nadchly se a začaly se dívat i po jiných možnostech.

1.2 „Jídlo si budu vybírat sám!“

A) Jídelníček je složka s fotografiemi jídel, která klienti dostávají. Klienti se rovněž účastní nakupování a přípravy jídel.

Proč jsme zvolili tento nástroj?

Použití obrázků se známými jídly pomohlo vytvořit asociaci mezi obrázkem a skutečným objektem.

Co jsme očekávali?

Zde jsme byli přesvědčeni, že doba adaptace bude kratší a že brzy si naši klienti budou umět vybírat jídelníček na celý týden.

Jídelníček.

Co se stalo?

Ukázalo se, že problémem není ani tolik vybrat si, jako spíše dlouhá doba, která uplynula mezi výběrem a jeho výsledkem. Tato metoda nefungovala, protože nedošlo k propojení mezi: „Chci brambory,” vysloveno v sobotu a skutečným pochutnáním si na bramborách příští středu večer. Rozhodli jsme se, že se pokusíme spojit skutečné jídlo s jeho obrázkem a současně dát dětem možnost, aby si vybraly odpolední svačinu (s okamžitým výsledkem). Rovněž jsme začali klientům dávat každý večer na vybranou, co se bude vařit k večeři (s tím, že předem bylo připraveno sedm nebo osm možností). Pokud se nedohodnou na jídle jednomyslně, „vyhrává” jídlo, jež má většinu hlasů.

Obrázek s vybraným jídlem se dá na lednici. Zatím se zdá, že děti jsou s tímto postupem spokojeny a my doufáme, že brzy budou schopny si vybrat jídelníček na celý den a pak – v dalším kroku – na celý týden.

2. „My rozhodujeme!”**2.1 Schůzka v kruhu aneb „obrázky”**

Cílem této aktivity je dosáhnout toho, aby si klienti uvědomili, že mají možnost přemýšlet a pracovat společně a naučit se dělat kolektivní rozhodnutí. Doufáme, že v budoucnu toto společné chápání věci povede k ustavení rady klientů.

**A) Tabule pro schůzku v kruhu
Proč jsme zvolili tento nástroj?**

Naši klienti jsou nevyhnutelně součástí skupiny, proto jsme se rozhodli, že jedním ze zásadních kroků vedoucích k ustavení rady klientů je pěstovat u dětí pocit přináležitosti ke skupině, učit je přijímat kolektivní rozhodnutí a společně je realizovat. Praktickou metodou pro dosažení tohoto cíle je „Schůzka v kruhu” – schůzky konané každé ráno a odpoledne, během kterých se všechny děti z domova sejdou a probírají nadcházející události i běžné denní úkoly a na konci dne si navzájem sdělují své pocity a zážitky.

Co jsme očekávali?

Očekávali jsme, že klienti si budou uvědomovat přítomnost a přání ostatních členů skupiny. Předpokládali jsme, že vytvoříme bezpečné prostředí,

Tabule pro schůzku v kruhu.

v němž se budou moci podělit o své starosti a stížnosti, že budeme společně hledat řešení a nakonec, že na emoční úrovni pocítí, co to je být součástí skupiny, účastnit se kolektivního rozhodování a co to znamená někoho pověřit zastupováním ostatních.

Co se stalo?

Vytvořilo se lepší propojení mezi sociálními pracovníky řídícími tuto aktivitu a klienty. Děti začaly být pozornější vůči potřebám ostatních a přestaly se zlobit, když musely počkat, až na ně přijde řada. Ještě nás čeká hodně práce, ale naším plánem je použít schůzky v kruhu jako nástroj, pomocí kterého tyto změny zavedeme do služeb pro naše klienty i do jejich života. Zatím děti reagují velmi dobře a tuto aktivitu již přijaly jako nedílnou součást své každodenní rutiny. Jedním z důležitých kroků je příprava dohody o zapojení do rozhodování, ve které děti vizuálně znázorní některá jednoduchá pravidla, kterou symbolicky podepíší a potvrdí tak svůj závazek, že tato pravidla budou dodržovat.

2.2 „My rozhodneme, jak proběhne oslava“

Rozhodování o tom, jak proběhne oslava Mezinárodního dne dětí

Proč jsme zvolili tento nástroj?

Je to pro naše klienty významný svátek a jsou zvyklí jej každý rok slavit. Rozhodli jsme se, že první kolektivní rozhodnutí by se mohlo týkat způsobu, jakým tento den oslavit. Ukázali jsme dětem obrázky z předchozích oslav představující různé aktivity – tance, hry, soutěže.

Co jsme očekávali?

Doufali jsme, že tyto obrázky u dětí vyvolají vzpomínky na to, jak prožívaly předešlé oslavy a na základě toho si vyberou aktivity, při kterých se cítí nejšťastněji.

Co se stalo?

Po několika dnech se naši klienti rozhodli, jakou oslavu chtějí. Rozhodli se, že chtějí být pohromadě, chtějí soutěžit a potom tancovat. Navíc zazněly i preference, které předtím nevyšly najevo. Týkaly se výběru hudby a výzdoby.

ZÁVĚRY

Co jsme vyzkoušeli?

Na začátku projektu jsme se domnívali, že víme, co můžeme očekávat. Měli jsme plán činnosti a přesný rozvrh. Při práci jsme se drželi plánu, ale výsledky byly slabé. Zanedlouho jsme si uvědomili, že pokud chceme, aby se změnila účast našich klientů, jejich vztah k okolnímu světu a především jejich vnímání a povědomí o tom, že mohou změnit své prostředí, museli jsme změnit sami sebe. Změnili jsme přístup, pokusili se vžít do jejich situace, začali používat vizuální symboly, se kterými již byli obeznámeni a svým způsobem jim to pomohlo, aby se při použití svých dovedností cítili jistější. Výsledky se dostavily rychle – úkoly už je neděsily, nedočkavě nás vítali, těšili se na práci a pyšně nám ukazovali, co jim patří, co udělali a co změnili.

Jaká ponaučení jsme si odnesli?

Jedna z hlavních věcí, kterou jsme pochopili, bylo, že mimořádně důležitým motivačním prvkem je pro děti zábava a legrace. Dalším důležitým aspektem je to, aby úkoly byly snadno splnitelné a obsahovaly minimum detailů. K nejúspěšnějším nástrojům patřily sady fotografií, které jsme používali k vizualizaci toho, o čem jsme s dětmi mluvili. Velmi důležité bylo také vytvoření asociace mezi daným úkolem a každodenním životem. Bylo přitom zapotřebí využívat každou příležitost k propojování dané volby s každodenními zkušenostmi. Díky dohodám o participaci, jež jsme připravovali společně s dětmi, začalo být jasné, že pokud se účastní celého rozhodovacího procesu až do momentu, kdy vidí, že přinesl výsledek, zapojují se s daleko větším zájmem. Jedině díky tomu, že se plně zapojí do procesu, se mohou děti, jež nikdy neměly žádnou odpovědnost za svůj život a za to, co se s nimi bude dít, naučit, že mají také právo dostávat potřebné informace a být slyšeny. Příběhy, které uvádíme v této publikaci, jsou toho jasným příkladem: jak zapojit dítě do představy, že něco může být jinak, jak se může účastnit rozhodování byť o nějaké malé záležitosti a jak se nakonec tato malá záležitost může stát základem pro mnohem větší změnu – změnu, která může vést k úplně

novému pohledu na to, jakou roli bude hrát ve vlastním životě.

Z čeho máme radost?

Ohlédneme-li se zpátky, je jasné, že náš dokonale připravený plán se ukázal být pouhým náčrtem cesty, po níž jsme se vydali. Jsme rádi, že jsme dokázali změnit naše postoje – začali jsme brát děti takové, jaké jsou. Ty nás rovněž přijaly a spolehlivě nám ukázaly správnou cestu, po které nás potom vedly. Těší nás, že u každého došlo ke změně, byť v různé míře. Některé děti vyslovují svůj názor nahlas a trvají na tom, aby byl vzat v úvahu; jiné se usmívají a jen pohledem naznačí, jaké jídlo, předmět nebo aktivitu si přejí.

Co nám dělá starost?

S každým úspěchem se dostavuje riziko sebeuspokojení a máme obavu, že přestaneme být ostražití, že budeme této práci věnovat méně zdrojů a začneme být vůči klientům méně otevření. Člověk si totiž snadno řekne: „To se mi povedlo, udělal jsem, co jsem udělat měl“. Pravdou ovšem je, že naše práce nikdy nekončí a že to, co je před námi, není o nic méně důležité než to, čeho jsme už dosáhli.

Co je před námi:

- Pokračovat v práci, která povede k ustavení rady klientů.
- Připravit program, který trvale zajistí účast dětí na plánování aktivit a úpravách služeb, k nimž bude docházet jedině se zapojením našich klientů.
- Předávat naše zkušenosti spolupracovníkům v jiných nerezidenčních sociálních službách, jež naši klienti využívají, aby i tam jejich názory braly v úvahu a aby se dále rozvíjely jejich dovednosti hájit svá práva.
- Rozšiřovat naše zkušenosti co nejvíce do všech sfér, jelikož k účasti dětí na rozhodování může docházet na všech úrovních fungování společnosti.

„ Rád si hraji. „

PLÁNOVÁNÍ ZAMĚŘENÉ NA ČLOVĚKA JAKO NÁSTROJ PRO ZAJIŠTĚNÍ ÚČASTI NA ROZHODOVÁNÍ

Quip nabízí službu sociální rehabilitace ve formě nezávislé koordinace podpory. Pomocí této služby se snaží pomáhat lidem s postižením (bez ohledu na věk) zapojit se do běžné společnosti a prožít samostatný život v souladu s jejich vlastními hodnotami a preferencemi.

V rámci toho měli pracovníci organizace rovněž možnost poskytovat podporu dvěma chlapcům s postižením, kteří jsou od narození v ústavní péči. Při práci s těmito mladými lidmi bylo cílem otevřít pro ně cestu k rodinné péči při jejich maximálním zapojení do rozhodování, která se jejich týkala.

I. Matyášův příběh

Matyáš je třináctiletý chlapec s kombinovaným postižením – má fyzické postižení, postižení v oblasti intelektu a závažné poškození zraku. Celý život prožil v ústavním prostředí. V současnosti žije se skupinou asi padesáti dospělých lidí s postižením. Nemá rodinu a jeho opatrovníkem byl jmenován místní úřad.

Když jsme začali s Matyášem pracovat, nikdo ho neznal kromě zaměstnanců ústavu, sociální pracovnice z odboru sociálně právní ochrany dětí a pedagogické pracovnice, která vedla Matyášovu individuální výuku, jež probíhala pouhé čtyři hodiny týdně přímo v ústavu. Matyáš neměl kolem sebe žádné vrstevníky a neměl žádné zkušenosti s běžným životem v běžné společnosti. Nebyl pro něj k dispozici žádný komunikační systém, pomocí kterého bychom mohli pochopit, co

Matyáš chce nebo co se mu nelíbí a který by pomohl jemu pochopit, co mu chtějí říci ostatní lidé. Matyáš nikdy nedostal příležitost zapojit se do rozhodování, jež se ho týkalo.

Matyášův příběh jsme zařadili do projektu, protože jeho prostřednictvím můžeme ukázat, jak lze dítě, které nekomunikuje verbálně ani pomocí jakéhokoli formalizovaného systému, zapojit do rozhodování – dokonce ohledně i tak závažných a abstraktních záležitostí, jako je změna školy.

” Matyáš je třináctiletý chlapec s kombinovaným postižením. ”

Matyáš

Milý kamarádský chlapec
Má smysl pro humor,
umí si z člověka hezky vyžít
Krásně se mazlí

Co má rád

Má rád společnost
Má rád vodu – je spokojený ve vaně i bazénku
U jídla rád sedí na svém vozíku a jí samostatně svou lžící
Nejraději jí jogurty, piškoty, oplatky, bábovku a medvídky
Má rád hudbu a rámus vařečkou na hrnce
Rád se pohybuje samostatně ležením
Rád se houpe v houpačce a miluje pobyt venku v zimě v létě
Rád jezdí autem a pozoruje dopravní ruch

Co potřebuje ve škole

Individuální pomoc při výuce i dalších činnostech (toaleta, oblékání, pohyb)
Vyskoleného asistenta (pomoc dítěti s postižením a techniky AAK)
Do školy by měl zpočátku chodit cca 15 hodin týdně
Bezbariérové prostředí (výťah/schodolez/rampu)
Místnost pro výměnu inkontinenčních pomůcek a odpočinek (lehnárko)
Ve třídě speciální lavici a prostor pro odpočinek vybavený koberečkem

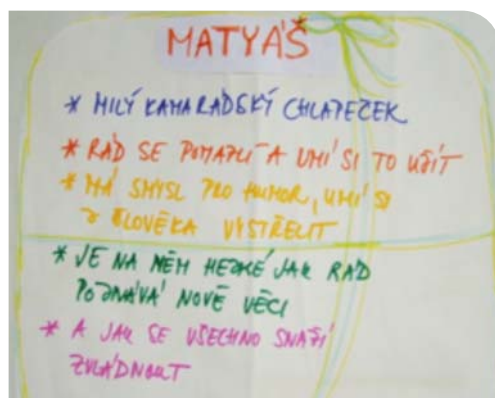
Začali jsme u „darů a nadání“, abychom zjistili, co se jiným lidem na Matyášovi líbí a co u něho obdivují. Věděli jsme, že to nám může pomoci představit ho v pozitivním světle. Chtěli jsme nahradit přílišné množství negativních charakteristik předložených lékaři, psychology, speciálními pedagogy a dalšími odborníky a místo nich uvést pozitivní informace o Matyášovi, díky nimž by ho lidé mohli přijmout a mít rádi.

Jelikož Matyáš nemluvil a neměli jsme žádný komunikační systém, vycházeli jsme při práci s ním z rozhovorů se zaměstnanci ústavu a s jeho učitelkou a z vlastního pozorování. Zjistili jsme o něm řadu pozitivních věcí, například: „Matyáš je milý, přátelský chlapec“, „má smysl pro humor a umí si z

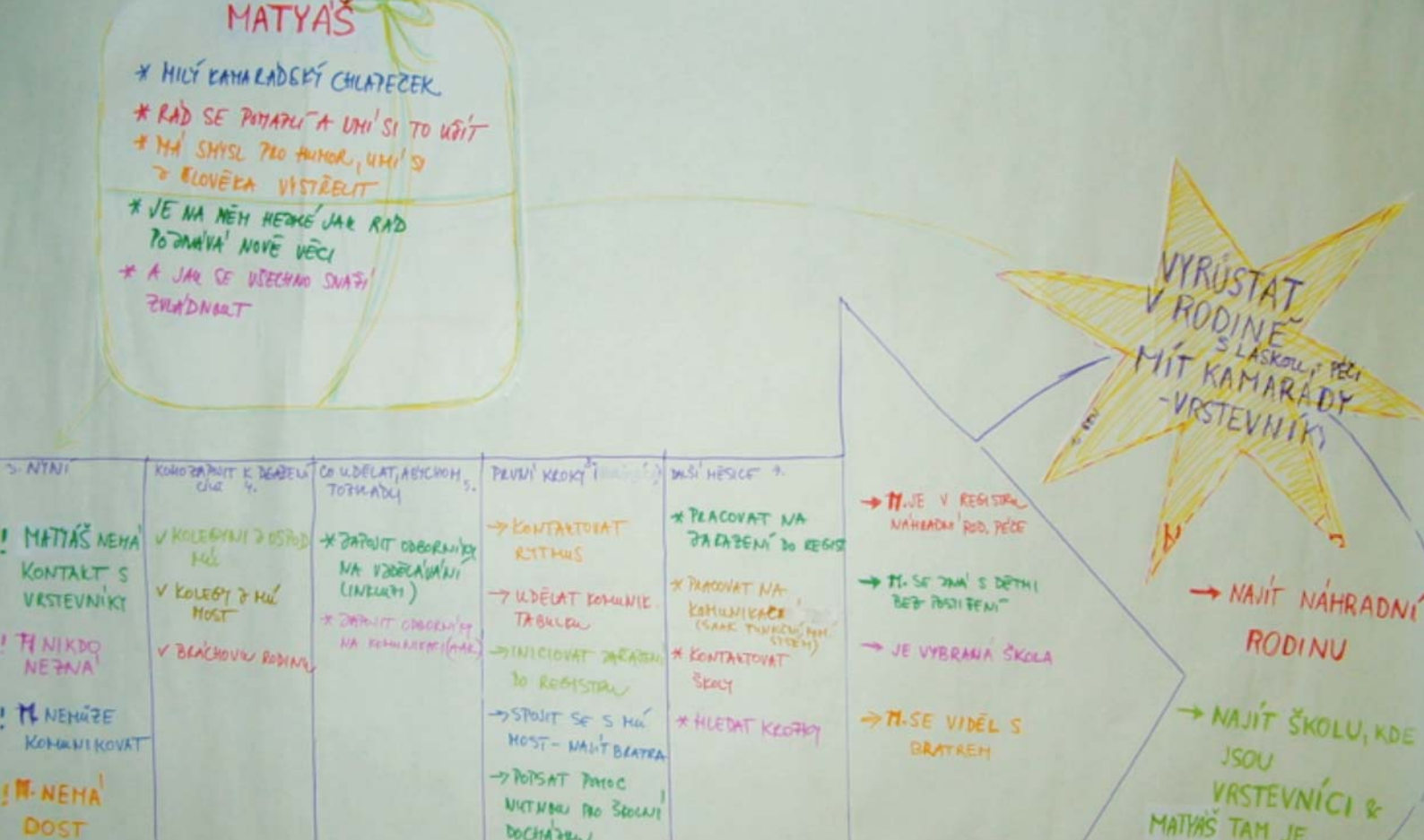
Krok 1: DARŮ A NADÁNÍ

Výsledek:

Podařilo se nám představit Matyáše vrstevníkům, učitelům, personálu zařízení a potenciálním pěstounům jako milého a kamarádského chlapce. Cítili jsme, že to může zvýšit jeho šance, aby jej společnost přijala a on mohl objevit normální život.

Dary a nadání.

Krok 2: PATH (Cesta)

Výsledek:

Měli jsme pro Matyáše velmi silnou vizi a stanovili jsme konkrétní kroky vedoucí k tomu, aby se zvýšila jeho šance najít pěstounskou rodinu. Prvořadým úkolem bylo vytvořit systém komunikace, jenž by nám umožnil zapojit Matyáše do rozhodování.

„Navštívili jsme ve městě všechny běžné a jednu speciální školu a použili jsme profil na jednu stránku jako základní nástroj pro Matyášovo představení.“

člověka vystřelit“, „rád objevuje nové věci“ a „obdivuhodně se snaží všechno zvládnout“.

Bylo nám rovněž jasné, že Matyáš je velmi opuštěný, že v životě nepoznal lásku ani individuální pozornost a nikdy mu nebyla dána možnost vlastního rozvoje. Bylo tudíž zapotřebí snažit se co nejdříve tuto situaci změnit.

Svolali jsme schůzku, na níž jsme se zástupci ústavu a odboru sociálně-právní ochrany dětí prodiskutovali Matyášovu budoucnost. K plánování jsme použili metodu „CESTA“⁶. Jelikož jsme na začátku naší práce s Matyášem neměli žádný dorozumívací systém, nezapojili jsme ho do rozhodování přímo. Místo toho jsme vycházeli z naší předešlé práce a využili jsme jeho darů a nadání a na schůzku pozvali lidi, kteří jej znají. S těmi jsme se dohodli na snech, které by Matyáš mohl mít: vyrůstat v rodině a mít mezi vrstevníky nějaké kamarády. Na základě toho jsme pro Matyáše stanovili dva cíle: najít pro něho pěstounskou rodinu a také školu, v níž by Matyáše přijali jak vrstevníci, tak učitelé.

Mezi Matyášovými sny a jeho stávající situací byl obrovský rozpor. K největším problémům patřilo to, že zde nebyl žádný dorozumívací systém, žádná příležitost pro setkávání

se s vrstevníky, byla mu věnována jen minimální pozornost a žil v anonymitě – o jeho existenci vědělo doslova jen pár lidí.

Plánovací skupina si určila několik základních kroků: 1) Zajistit, aby byl Matyáš zařazen do seznamu dětí vhodných pro pěstounskou péči, 2) Najít ve městě běžnou školu, 3) Vytvořit komunikační systém, 4) Sepsat profil na jednu stránku, který by pomohl při vyhledávání školy a budoucí pěstounské rodiny.

Stanovili jsme si za úkol najít pro Matyáše běžnou školu, kde by mohl navázat kontakty s vrstevníky. Proto bylo zapotřebí Matyáše potenciálním školám představit v kladném světle. Měli jsme však k dispozici jen složku obsahující zprávy odborníků, jež byly

⁶ Z anglického PATH.

plné závažných diagnóz a nálepek. Dokázali jsme si představit, jak by se ředitelé a učitelé těchto běžných škol obávali přijmout takového žáka.

Nejlepším řešením bylo sestavení profilu na jednu stránku obsahující hezkou Matyášovu fotku, seznam Matyášových oblíbených předmětů, míst a činností a přehled opatření, která bude ve škole potřeba zajistit, aby se mohl úspěšně zapojit.

Matyáš byl do tohoto procesu zapojen nepřímo, a sice prostřednictvím poznatků o tom, co je pro něho důležité, jež jsme získali od pracovníků ústavu.

Navštívili jsme ve městě všechny běžné a jednu speciální školu a použili jsme profil na jednu stránku jako základní nástroj pro Matyášovo představení. Když ředitelka jedné malé školy uviděla fotku, hned se rozhodla ho do školy přijmout.

Matyáš nemluví a má poškozený zrak. Nebyl pro něj vytvořen žádný komunikační systém. Jeho schopnost komunikovat proto závisí na tom, do jaké míry ho lidé v jeho okolí znají. Matyáš totiž komunikuje prostřednictvím svého chování.

Jeho chování ale pracovníci většinou

nerozuměli a nedokázali na něj adekvátně reagovat. Projevy v chování proto běžně vykládali jako neposlušnost – zlobení.

Začali jsme používat „komunikační záznamové tabulky“. Šlo především o dvě věci: začít rozumět jeho chování a naučit se na určité projevy adekvátně a konsistentně reagovat. Všichni pracovníci poskytující Matyášovi podporu vyplnili čtyři sloupce tabulky ohledně různých typů chování v konkrétních situacích. Pak se tito pracovníci dohodli na tom, co to které chování znamená a jak je třeba na ně reagovat. Byla vytvořena jedna společná tabulka, na níž se všichni shodli (a nadále se na ní pracuje).

Nyní personál dokáže rozpoznat situace, které u Matyáše pravidelně vyvolávaly nepohodu. Na základě pozorování jsme určili situace vedoucí k nepohodě, neboť se projevovala křikem a sebepoškozováním, což mohlo trvat skoro dvě hodiny. Dříve si lidé v Matyášově okolí mysleli, že „je velice neposlušný“. Docházelo k tomu tehdy, když se Matyáš vracel ze školy do ústavu. Díky tomu, že jsme Matyášovi začínali rozumět, dokázali jsme situaci řešit a všichni společně jsme přišli na to, jak mu pomoci zvládnout návrat ze školy do ústavu snadněji.

Krok 3: PROFIL NA JEDNU STRÁNKU

Výsledek:

Krátký a stručný pozitivní popis toho, co je pro Matyáše důležité z jeho pohledu, jakou podporu potřebuje a jaká má nadání. Byl to materiál umožňující pracovníkům školy udělat si mimo jiné rychlý obrázek o tom, co bude pro Matyáše ve škole potřeba zajistit.

Krok 4: KOMUNIKAČNÍ ZÁZNAMOVÉ TABULKY

Výsledek:

Díky těmto tabulkám jsme začali různé projevy Matyášova chování interpretovat jako formu komunikace, to znamená, že jasně dával najevo, co se mu nelíbí.

CO SE ODEHRÁVÁ

CO MATYÁŠ DĚLÁ:

CO MATYÁŠ SDĚLUJE:

CO DĚLÁME MY:

Kdykoli.

Sedí na vozíku a zaklání se.

Chci se dostat z vozíku ven.

Pomůžeme mu dostat se na místo, kde může ležet nebo se plazit.

Podáme mu nějaký předmět.

Odstrkuje předmět.

Tohle nechci.

Nabídneme mu jiné předměty, jež má rád a necháme ho vybrat jeden ze dvou.

Kdykoli.
Když si vybírá jednu ze dvou nabízených možností.

Sahá po předmětu.

Tohle chci.

Podáme mu jej.

Kdykoli.

Natahuje ruce po určitém člověku.

Chci se pomazlit.

Vezmeme Matyáše do náručí a pomazlíme se.

Kdykoliv.

Hlasitě mlaská a rozhazuje rukama.

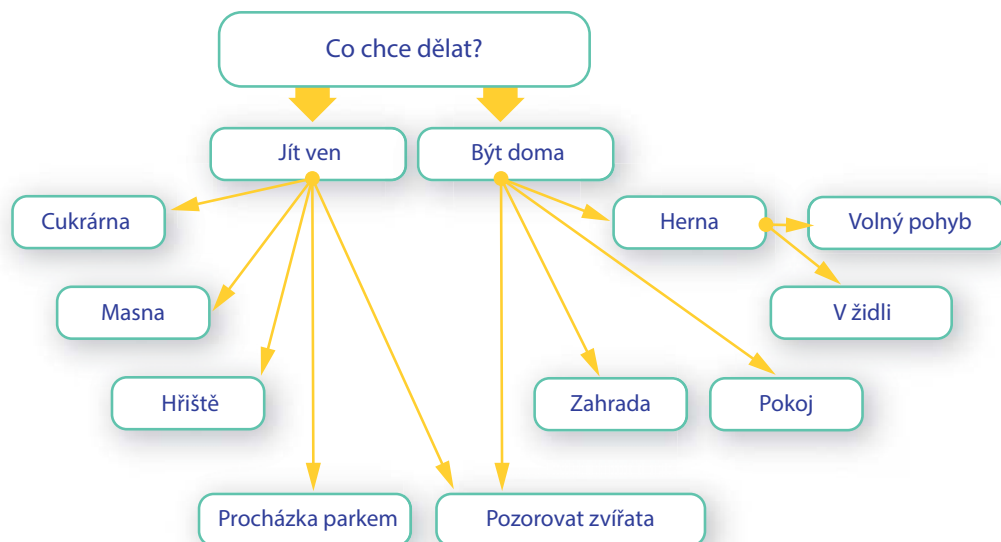
Mám špatnou náladu.

Vezmeme Matyášovi ruku a hladíme s ní střídavě jeho a svůj obličej.

Krok 5: KOMUNIKACE POMOCÍ REFERENČNÍCH PŘEDMĚTŮ

Výsledek:

Vytvořili jsme základy pro rozšíření možností, z nichž si Matyáš může vybírat; jde o výběr z většího počtu možností, jak ukazuje následující obrázek.

Krok 6: ODLIŠOVÁNÍ DŮLEŽITÉHO Z POHLEDU DÍTĚTE A Z POHLEDU DOSPĚLÝCH

Výsledek:

Konečné rozhodnutí ohledně školy, kterou bude Matyáš navštěvovat, učinil jeho opatrovník (úřad). Při rozhodování se však braly v úvahu informace o tom, co se mu ve škole líbí, jaké děti a které činnosti má rád.

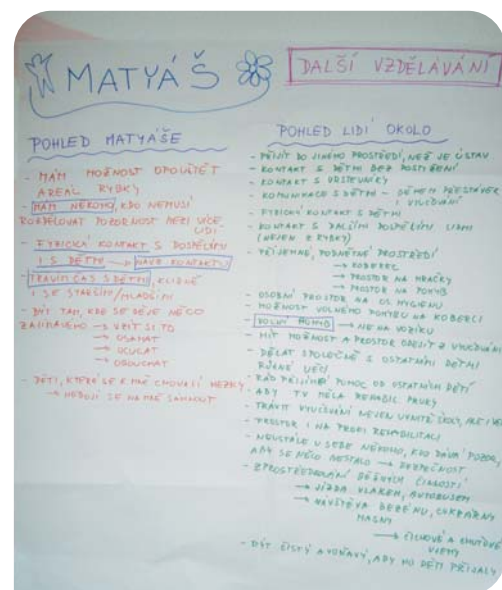
Naším dalším krokem bylo vytvořit pro Matyáše komunikační systém, jenž posílí jeho schopnost se vyjadřovat tak, aby mu lidé rozuměli a rovněž zajistí pro obě strany nástroj, pomocí kterého lze zahájit komunikaci.

Rozhodli jsme se použít referenční předměty. Bylo zapotřebí vzít v úvahu dva důležité momenty, které mají vliv na kritéria výběru:

- 1) Potřebovali jsme vědět, co má Matyáš rád a co přitahuje jeho pozornost – zvuky, odlesky, struktura materiálu apod.
- 2) Jelikož Matyáš předměty poznává tak, že si je vkládá do úst, museli jsme zajistit, aby byly bezpečné.

Po několikaměsíčním zkoumání a testování našla Matyášova asistentka ve škole nejvhodnější pomůcku – malou lahev z tvrdšího plastu, s různým obsahem, který při třepání vydává zvuk. Několik takových lahví se tedy naplnilo různými materiály a Matyáš je rozlišuje tím, že naslouchá zvuku, který při zatřesení vydávají. Jednotlivé lahve představují určité činnosti: voda znamená koupání, větší oblázky znamenají, že chce zůstat venku, rýže znamená hudební výchovu, hrášek znamená cvičení a fyzioterapii.

Naším společným plánem bylo používat pomůcku vždy před činností, aby došlo k propojení významu a pomůcky. Dále by pak bylo možné, aby si Matyáš vybíral ze dvou možností a tím dával najevo své preference a rozhodnutí. Tento systém se dále vyvíjí ve vazbě na to, jak Matyáš pomůcky přijímá.

„Co je důležité z pohledu Matyáše“ a „Co je důležité pro Matyáše z pohledu lidí v jeho okolí“.

Po roce bylo zapotřebí učinit další důležité rozhodnutí: zda Matyáš zůstane v dalším školním roce ve stejné škole, nebo zda bude pokračovat se svými spolužáky jinde, kam postupují z pátého ročníku základní školy. Ředitelka ústavu přišla s požadavkem, aby byl Matyáš posílán do speciální školy.

Chtěli jsme, aby se na tomto rozhodování mohl podílet i Matyáš. Proto jsme shromáždili informace o tom, co pro něho bylo v danou chvíli důležité z jeho hlediska. Hovořili jsme s personálem ústavu i s dalšími lidmi a sledovali jsme Matyáše ve škole i v zařízení. Pak jsme uspořádali plánovací schůzku, které se neúčastnili pouze profesionální pracovníci – v té době se v Matyášově životě objevila jedna žena,

kteřá ho měla ráda a často ho zvala k sobě do rodiny.

Jedna kolegyně, která měla na starosti zjišťování poznatků a informací o Matyášovi, vystupovala jeho jménem (představovala jeho hlas). Uvedla seznam věcí, o kterých zjistila, že jsou pro něj z jeho pohledu důležité. Poté jiní lidé, kteří mají Matyáše rádi a starají se o něho, představili to, co je pro něho důležité z jejich pohledu. Takže vznikly dva seznamy týkající se rozhodování o škole: „Co je důležité z pohledu Matyáše“ a „Co je důležité pro Matyáše z pohledu lidí v jeho okolí“.

Začali jsme systematicky zaznamenávat to, jak se Matyáš zapojuje do rozhodování, jež se ho týkají. Matyáše podporuje celá řada lidí, zejména v ústavu, kde žije. Chtěli jsme, aby všichni tito lidé přesně věděli, jak se má Matyáš do rozhodování zapojovat.

Rozhodli jsme se pro použití tzv. „dohody o rozhodování“, jež se skládá ze tří sloupců a každý z nich představuje různé situace.

Takovýto strukturovaný náhled na rozhodování poskytl lidem podporujícím Matyáše jasnější představu o tom, jaký přístup by měl být zvolen při rozhodování v různých situacích a kdo by se toho kterého rozhodování měl účastnit. Současně je to způsob, jak zaznamenávat a sdílet dohodnuté postupy.

HODNOCENÍ

Opatrovnice: „Jsem velice ráda, že jsem měla možnost tak říkajíc nahlédnout

pod pokličku a poznat, jak lze pracovat s dítětem, jež nemůže komunikovat pomocí slov. Pomocí vytvořených nástrojů lze získat spoustu informací, které nahradí mluvené slovo. Pak je možné se rozhodnout, jak vzít v úvahu přání samotného dítěte.“

Vyhodnocení práce s Matyášem.

Co se podařilo:

- Nalézt způsob, pomocí něž se Matyáš může podílet na rozhodování o svém životě.
- Propojit osoby, které Matyáše podporují v různých prostředích – poskytovatel sociální služby, škola a hostitelská rodina.
- Vzít v úvahu věci, které jsou pro Matyáše důležité a učinit rozhodnutí ohledně jeho dalšího vzdělávání.
- Umožnit Matyášovi, aby byl slyšen díky prostředníkovi – člověku, který mu dává hlas, když on sám se nemůže vyjadřovat slovy.
- Nalézt způsob, jenž Matyášovi pomáhá zapojit se do rozhodování místo toho, aby se rozhodovalo za něho.
- Najít alternativní způsoby komunikace, jež jsou Matyášovi ušity na míru.

Co se nepodařilo:

- Přimět všechny pracovníky ústavu používat systém komunikace, jenž Matyášovi umožňuje rozumět tomu, co se mu sděluje. Často rozhodují za něho.

Krok 7:

DOHODA O ROZHODOVÁNÍ

Výsledek:

Byly zde tři možnosti: Matyáš mohl zůstat ve stejné škole, mohl postoupit se svými spolužáky na vyšší stupeň běžné školy, anebo mohl nastoupit do speciální školy.

Bylo rozhodnuto, že zůstane ve škole, do které chodil doposud.

ROZHODNUTÍ DŮLEŽITÁ PRO MŮJ ŽIVOT

JAK MÁM BÝT ZAPOJEN

KDO NAKONEC ROZHODNE

Vykoupat se v bazénu.

Dáme Matyášovi dvě plastové lahve – jednu s vodou (znamená chci se vykoupat) a jednu s rýží (znamená nechci do vody, chci si hrát). Obě lahve položíme ve stejné vzdálenosti před Matyáše. Matyáš si vybere jednu lahev a tím si vybírá činnost, kterou chce dělat.

Matyáš.

Další rozhodnutí týkající se výběru školy.

Než se rozhodne, jsou Matyášovy názory mapovány systematickým sledováním jeho chování a rozhovory s lidmi, kteří ho podporují. Matyáš se zapojuje prostřednictvím obhájce, který na základě výsledků předchozího mapování vystupuje jeho jménem.

Opatrovník.

Markův kruh vztahů.

Krok 1: KRUH VZTAHŮ

Výsledek:

Získali jsme přesnou představu o lidech figurujících v Markově životě.

Poznali jsme, u koho má smysl zjišťovat další informace a koho zapojit do plánování a poskytování podpory Markovi.

Krok 2: ROZLIŠENÍ TOHO, CO JE DŮLEŽITÉ Z POHLEDU MARKA A CO Z POHLEDU LIDÍ OKOLO

Výsledek:

Získali jsme představu o všech různých činnostech, místech i osobách, jež jsou pro Marka důležité, jakož i o tom, co je pro něho důležité z pohledu lidí, kteří ho mají rádi.

Velmi snadno jsme pak zjistili, co v jeho životě funguje a co nikoli.

Většina věcí v Markově životě nefungovala. Większość rzeczy w jego życiu nie funkcjonuje dobrze.

II. Markův příběh

Marek je jedenáctiletý chlapec, který žije v sociálním zařízení společně asi se 75 dospělými lidmi s postižením. V rezidenční péči je od svého narození a ústavů vystřídal několik. Se svými biologickými příbuznými nemá de facto žádný kontakt. Své rodiče osobně nezná, přestože do ústavu byl umístěn na základě písemné smlouvy mezi zařízením a jeho otcem.

Marek navštěvuje ve městě speciální školu. Když se v poledne ze školy vrátí, tráví zbytek dne mezi dospělými a nemá téměř žádnou možnost zapojit se do činností vhodných pro děti. Ve skutečnosti jsou jeho možnosti mít kontakt s vrstevníky velmi omezené.

Marek udržuje pravidelný styk s

Rozlišení toho, co je důležité z pohledu Marka a co z pohledu lidí okolo.

rodinou jedné bývalé sociální pracovnice z ústavu. Říká jí „mami“. Většinou spolu tráví víkendy. Marek s touto rodinou jezdí na dovolené a na výlety a všichni členové rodiny – rodiče, sourozenci, jejich partneři, prarodiče, přátelé rodičů – jej bezvýhradně přijímají.

Začali jsme zjišťovat, kteří lidé hrají v Markově životě důležitou roli. Jde o čtyři sféry: rodina, kamarádi, placené služby a škola. Použili jsme nástroj z publikace „Plánování zaměřené na člověka“. Marek specifikoval osoby a místa, zatímco my jsme tyto postavy zakreslovali. Během této činnosti jsme zjistili to nejdůležitější, a sice, že je zde osoba, které Marek říká „mami“, jež ho má ráda a jejíž rodina ho laskavě přijímá.

Přesto, že Markovi biologičtí rodiče žijí, na této mapě se neobjevili.

Začali jsme se Marka ptát, co je pro něho důležité, co dělá rád a co nerad v ústavu, ve škole, v rodině i na jiných místech, kde tráví svůj čas. Chtěli jsme se dozvědět, jak a s kým rád tráví volný čas.

Snažili jsme se zjistit jeho přání pomocí „kouzelné hůlky“ a sady obrázků. Nejdříve jsme zjistili, jak to vypadá ve skutečnosti a pak jsme se snažili přijít na to, jak by si to přál. Otázky jsme formulovali tak, aby Marka zaujaly: „Kdybys odjel na pohádkový ostrov, koho by sis vzal s sebou?“, „Kdybys teď mohl něco změnit, co by to bylo?“, „Jaký dárek bys chtěl dostat?“, „Kdybys na pohádkovém hradě potkal kouzelného rytíře, který ti může splnit tři přání, jaká přání by to byla?“, „Co chceš dělat o prázdninách a kde?“, „Svému plyšovému medvídkovi můžeš

Markova Cesta.

řít absolutně všechno. Co mu povíš?". Ke zjištění toho, co je důležité pro Marka z jeho pohledu, jsme použili i jiné nástroje uváděné v publikacích.

Vytvořili jsme také krátký seznam toho, co Marek rád nemá: když někdo křičí, když je sám, nebo když ho bijí vařečkou.

Na základě toho, co jsme zjistili a co ukázalo hluboké rozdíly mezi Markovým skutečným životem a životem, který by si přál, jsme se rozhodli uspořádat plánovací schůzku. Naším cílem bylo plánovat jeho budoucnost tak, aby v jeho životě bylo více toho, co má rád a co se mu líbí.

Společně s Markem jsme vybrali lidi, jež měli být na schůzku pozváni: máma, sestra (mámina dcera), jeho klíčová pracovníce z ústavu a další pečovatelka rovněž z ústavu.

Při plánování jsme se rozhodli využít metodu CESTA (PATH), neboť jsme znali Markovy sny a bylo zapotřebí naplánovat kroky vedoucí k jejich splnění.

Schůzka trvala téměř dvě a půl hodiny. Marek byl po celou dobu přítomen a byl velmi aktivní. Líbila se mu kouzelná hůlka, jež mu pomohla rozvinout kreativitu všech účastníků. Sestavili jsme seznam cílů: Marek bude chodit do zájmového kroužku (tábornický oddíl), bude mít alespoň jednoho stálého kamaráda, bude mít vlastní pokoj a nejméně jednou za měsíc pojedete na výlet. Začne se učit jezdit na kole, kolečkových bruslích a lyžích, bude číst a psát, svezí se na motorce a

nakonec bude žít v rodině.

Dalším velkým přáním Marka je mít kamarády a zároveň dělat různé běžné dětské aktivity – hrát hry, jezdit na výlety, hrát na hudební nástroj, být v přírodě, jezdit na kole, na kolečkových bruslích a na lyžích.

Našli jsme tedy zájmový kroužek (výše zmíněný tábornický oddíl), kam chodí asi 20 dětí, které se setkávají jednou týdně, hrají hry, jezdí na výlety a při různých průzkumných výpravách používají kola, brusle i lyže. Poznali jsme, že Marek často odpovídá dle poslední možnosti, která se mu nabízí. Například, zeptáme-li se ho: „Chceš jít raději do ZOO nebo do kina?“, odpoví: „Do kina,“ i když víme, že kino rád nemá a naopak v ZOO by chtěl trávit veškerý čas.

Markovo rozhodování.

Krok 3: PATH (Cesta)

Výsledek:

Stanovili jsme jasné dílčí cíle, na jejichž formulování se Marek přímo podílel.

Stanovili jsme i hlavní cíl: Marek bude žít v rodině. V souvislosti s tím koordinátorka podpory požádala o pomoc odbor sociálně-právní ochrany dítěte na místním úřadu.

Krok 4: DOHODA O ROZHODOVÁNÍ

Výsledek:

Marek se jasně rozhodl, že chce do tábornického oddílu.

Ostatní děti vědí, jakou podporu Marek potřebuje (např. pomoc se čtením).

Našli jsme účinné typy podpory pro rozhodování o každodenních činnostech.

ROZHODNUTÍ DŮLEŽITÁ PRO MŮJ ŽIVOT

JAK MÁM BÝT DO ROZHODOVÁNÍ ZAPOJEN

KDO NAKONEC ROZHODNE

Co dělat ve volném čase.

Vizuálně mi představte několik možností: na papír nakreslete obrázky znázorňující činnosti, popište je, zeptejte se mě, jestli opravdu rozumím a pak mi dejte možnost, abych ukázal prstem na to, co jsem si vybral.

Marek.

Proto jsme začali informace vizualizovat na velkých listech papíru a informace spojené s rozhodováním jsme vždy postupně dle vyřčeného zakreslovali a přiřazovali k nim předem připravené obrázky. Pro záznam času jsme použili kalendář, protože víme, že se v něm Marek dobře orientuje.

Když jsme ho seznamovali s činnostmi oddílu, kladli jsme mu různé otázky, abychom se přesvědčili, že rozuměl. Taková podpora je velmi užitečná. Marek byl s námi po celý čas, aktivně se ptal a bylo evidentní, že se baví.

Nakonec Marek svou volbu potvrdil tím, že řekl JO a prstem ukázal na papír, na němž byly zakresleny činnosti, kterým se může v oddíle věnovat.

Na základě této zkušenosti jsme připravili dohodu o rozhodování, která je k dispozici všem lidem poskytujícím Markovi podporu.

Bezprostředně po plánovacím setkání

jsem začali pracovat na naplnění jednoho z cílů – Marek začne chodit do tábornického oddílu.

Nejprve jsme se ujistili o tom, že Marek chce skutečně do oddílu chodit. Pak jsme začali s přípravou. Rozhodli jsme se vytvořit Markův profil na jednu stránku.

Sehnali jsme Markovu fotku a dali dohromady všechny tři části profilu:

1. Dary a nadání Marka.
2. Co je pro Marka důležité z jeho pohledu.
3. Podpora, kterou bude Marek potřebovat, má-li být členem oddílu.

Marka jsme do sestavování jeho jednostránkového profilu přímo zapojili. Ptali jsme se ho na to, co má rád a co nikoli. Prodiskutovali jsme podporu, kterou bude potřebovat při pravidelných schůzkách, při výpravách atd. Využili jsme také poznatky získané během rozhovorů s lidmi, kteří o Marka pečují.

Krok 5: PROFIL NA JEDNU STRÁNKU

Výsledek:

Měli jsme informace, které jsme mohli sdělit vedoucímu tábornického oddílu, o němž jsme měli pozitivní reference; tyto informace obsahovaly vše, co si Marek přál. Marka přijali za člena oddílu a on jej začal navštěvovat.

Marek

Co mám rád:

- o Sport
- o Sladkosti
- o Hraní na hudební nástroje
- o Lidí, na kterých mi záleží – máma, ségra, Pája
- o Pochvalu
- o Děti
- o Pomáhám všem okolo
- o Užím se novým věcem

Co nemám rád:

- o Nerad končím činnost, která mě baví
- o Jsem smutný, když odchází lidé, které mám rád
- o Když jsem sám

- ♥ Snaživý
- ♥ Milý
- ♥ Usměvavý
- ♥ Má hudební sluch
- ♥ Vše zkusí

Jak mi dobře pomůžete?

- o Do všeho se často vrhám po hlavě. Potřebuji zpomalovat. Stačí, když mi to řeknete. Třeba – ještě počkej.....teď už můžeš.
- o Některé věci dělám pomaleji. Buď se mnou prosím trpělivý.
- o Rád dělám věci až do konce tak, jako ostatní. Když třeba nějakou soutěž nestihnou, všichni už mají hotovo, budu moc rád, když ji také budu moci dokončit.
- o Potřebuji občas vyčistit brýle. Sám si o to ale neřeknu.
- o Potřebuji vědět, za kým mohu přijít, když si s někým nebudu vědět rady.
- o Někdy se stane, že něčemu nerozumím a nezeptám se. Ověřuj si to prosím tím, že se mě zeptáš, nebo mi to ukážeš (co mám dělat).
- o Věcem více rozumím, když mi je ukážeš, než když mi je pouze řekneš.

HODNOCENÍ – CITÁTY

„Máma“: „Kdybych to neviděla na vlastní oči, nevěřila bych, že Marek dokáže udržet pozornost tak dlouho. Moc se mu to líbilo, těšilo ho, že je středem pozornosti a že v danou chvíli jsou tu všichni jen pro něho. Nemusel se s nikým o blízkou osobu dělit.“

„Sestra“: „Když jsem viděla Marka, jak mává tou kouzelnou hůlkou, měla jsem pocit, že je opravdu možné všechno... Nepřemýšlela jsem o tom, proč by to nešlo, ale spíš o tom, jak to udělat, aby se to podařilo.“

VYHODNOCENÍ PRÁCE S MARKEM

Co se podařilo:

- Najít způsob, jak Markovi sdělovat informace tak, aby porozuměl.
- Předat tyto způsoby komunikace lidem, kteří jsou v jeho blízkosti (máma, sestra, klíčová sociální pracovnice), kteří mu pomáhají a kteří pak s těmito informacemi dále pracují.
- Umožnit Markovi rozhodovat o tom, jak chce ve čtvrtek trávit volný čas a jednat podle jeho rozhodnutí.

Co se nepodařilo:

- Zapojit všechny osoby, které Markovi poskytují podporu (personál v ústavu, učitelku a asistentku ve škole) do systému, pomocí kterého se Markovi předávají informace tak, aby rozuměl. Často rozhodují za něho.

III. Příběh skupiny

Dalším z témat, kterému jsme se v rámci projektu věnovali, byla spoluúčast dětí a mládeže na procesu rozhodování, řízení a správy na úrovni obcí. (Mezinárodní výzkum ukázal, že právo na zapojování do rozhodování patří ve skupině dětí s postižením v oblasti intelektu k nejvíce nenaplněným právům.).

Oslovili jsme úřad Městské části Praha 14 s cílem začít spolupracovat na zapojení dětí s postižením v oblasti intelektu do komunální politiky, prostřednictvím aktivit žakovského zastupitelstva a dětského fóra. Obě aktivity zajišťuje úřad ve spolupráci s místním domem dětí a mládeže.

Nejprve jsme se začali účastnit zasedání žakovského zastupitelstva, které se setkává pravidelně první úterý v měsíci. Členové zastupitelstva diskutují o různých strastech městské části z pohledu dětí a mládeže. Žakovské zastupitelstvo také připravuje několik zajímavých akcí pro další děti, jejichž názory systematicky shromažďuje. Dovednosti, které děti mají, získaly díky hře na komunální politiku, kterou městská část pro děti vytvořila a aplikuje ji na začátku každého funkčního období, kterým je školní rok.

Tématem jednoho ze setkání žakovského zastupitelstva bylo na náš

návrh seznámení se s problematikou dítěte s potížemi v oblasti intelektu. Nejprve se každý z dětských zastupitelů zamýšlel sám nad tím, jaké má zájmy, co ho baví a co mu naopak vadí a vše si zapisovali na papír. Poté jsme navázali představováním různých dětí s uvedeným typem postižení prostřednictvím profilů na jednu stránku, které jasně říkají, co má dítě rádo a jakou potřebuje podporu. Zastupitelé dospěli společně k názoru, že je to vlastně stejné a že nerozumí tomu, proč dospělí lidé dělají kolem začlenění dětí s postižením takový humbuk.

Společné postupy domlouvají v žakovském zastupitelstvu pomocí hlasování. Rozhodnutí, že mezi sebe přijmou další dvě děti s postižením, bylo jednomyslné. Domluvili jsme se, že první společnou akcí bude právě připravované dětské fórum. Tomuto tématu bylo věnováno i celé další setkání zastupitelů. Ve světle přivítání dalších příchozích do zastupitelstva jsme společně s členy žakovského zastupitelstva (20 dětí ve věku 12–17 let) připravili texty ve snadno srozumitelné podobě, aby všichni mohli rozumět stejně. Jedním z témat připravovaných na dětské fórum byl volný čas a sport. Cílem bylo sesbírat názory účastníků na to, zda jim městská část poskytuje dostatek

CO SE PODAŘILO?

Setkání s panem starostou, který myšlenku jednoznačně podpořil.

Setkání s tříčlenným týmem lidí, kteří Žakovské zastupitelstvo na Praze 14 koordinují. Myšlenku taktéž podpořili.

Připravit se zastupiteli materiály, které budou snadno srozumitelné pro všechny.

Nalézt po osobní linii dvě rodiny, které své dítě v účasti na žakovském zastupitelstvu nakonec podpořily.

Domluvit působení Petra a Dáši v dalším funkčním období žakovského zastupitelstva.

CO SE NEPODAŘILO?

Na začátku – nalézt rodinu, která by své dítě podpořila v účasti na dětském fóru.

Natočit videodokument o zapojení dětí s postižením v oblasti intelektu do práce žakovského zastupitelstva za účelem šíření zkušeností do dalších žakovských zastupitelstev.

prostoru a míst, kde mohou trávit svůj volný čas a sportovat s ohledem na to, co je jako jednotlivce baví.

„Být jiný neznamena být špatný kamarád.“ „Jinakost je normální a kdo ji za normální nepovažuje, nepatří mezi normální.“ (Členové Žakovského zastupitelstva Praha 14.)

Jakmile padlo rozhodnutí, že děti do žakovského zastupitelstva přijmou dvě děti s postižením, začali jsme hledat děti, které bydlí v této části Prahy a měli by zájem se zapojit. Prostřednictvím sociálních služeb jsme oslovili devět rodin z Prahy 14 a nabídli jsme pro jejich dítě s postižením možnost zapojení se do dětského fóra. Dostalo se nám však vždy stejné neočekávané odpovědi: žádná z rodin neměla zájem své dítě posílat na akci, která je společná pro všechny děti (dětí s i bez postižení). Rodiny později

vysvětlovaly nezájem strachem, že jejich dítě bude vystaveno posměchu ze strany dětí bez postižení. A tak jsme se setkali s paradoxem. Dětský kolektiv byl připravený na přijetí dětí s postižením, ale narazili jsme na bariéry v hlavách dospělých.

Dětské fórum nakonec proběhlo bez účasti jediného dítěte s postižením. Jednalo se o třetí ročník společného setkání téměř stovky žáků a studentů diskutujících o problémech městské části v jednotlivých oblastech života: kultura, sport a volný čas, zeleň, veřejný prostor, školství, doprava, kriminalita a bezpečnost.

Celá akce byla příkladem dobré praxe v zapojování dětí a mládeže do komunální politiky. Touto cestou měly možnost i dětské hlasy ovlivnit budoucí rozvoj a kvalitu života v městské části.

„Možná někteří nevíte, ale Praha 14 pořádá akce, na kterých se alespoň někdo z dospělých tváří, že ho zajímá, co si myslí děti našeho věku (asi jsem teď urazil většinu mých vrstevníků, ale vážně, jsme pořád děti Země a našich rodičů).“ Jakub Resutík, 16 let, člen Žakovského zastupitelstva Praha 14.

Po dalších osobních intervencích se nám nakonec podařilo těsně před koncem školního roku nalézt dvě rodiny, které své děti (patnáctiletého Petra a šestnáctiletou Dášu) podpořili v rozhodnutí účastnit se zasedání žakovského zastupitelstva a tak se také stalo v červnu 2014. Vzhledem k tomu, že se jednalo o poslední zasedání před prázdninami, obsahem setkání bylo hodnocení uplynulého roku a příprava akce, kterou přišla přednést místostarostka městské části. Nabídla dětem, že se mohou zúčastnit setkání s

poslanci, které zajistila. Zájem o setkání mělo 8 dětí, včetně Petra. Petrovi i Dáše se setkání s dětmi zapojenými do žákovského zastupitelstva velmi líbilo a na závěr se domluvili, že se v září ke skupině zastupitelů přidají.

Po setkání jsme měli možnost mluvit s Dášinou maminkou, která nám vysvětlila, že akci s žákovským zastupitelstvem moc nevěřila, když se o ní poprvé dozvěděla prostřednictvím sociální služby a že byla jednou z maminek, kterou oslovovala s nabídkou již sociální služba, kterou Dáša využívá. K souhlasu s účastí ji nakonec přimělo to, že Dáša si stála na svém – chtěla se zapojit.

Ukázalo se, že maminku odrazovala předchozí zkušenost s pracovníky domu dětí a mládeže, který se podílí na organizaci žákovských zastupitelstev. Několikrát tam byla, protože chtěla Dášu zapsat na hodiny flétny. Vždy ji odmítli s tím, že neumí poskytovat služby dětem s postižením v oblasti intelektu, protože na to personál není vyškolen. Proto Dášu zapsala na hodiny flétny do specializovaného zařízení pro děti s postižením.

Hlavním důvodem změny v myšlení pracovníků domu dětí a mládeže byl tedy dětský hlas, který v Praze 14 respektují a který jasně říká: „Nechápeme, proč ty děti mají být jinde než my. Chceme je mezi sebe.“

IV. Zdroje

Do této části publikace jsme shrnuli všechny nástroje, které v případové práci s dětmi umožní maximalizovat zapojení dětí do rozhodování. Ke každému nástroji uvádíme stručný popis a odkazy na další zdroje dostupné na internetu.

Při práci jsme používali techniky a nástroje vycházející z konceptu „plánování zaměřené na člověka“. Tyto techniky vytváří – pokud jsou správně používány – prostor pro zjišťování a respektování názoru člověka nehledě na typ a míru jeho postižení. Přitom je přiměřeně zohledňováno zdraví, bezpečí a přijetí člověka ze strany společnosti. Konkrétní příklady použití níže uvedených nástrojů jsou obsaženy v přiběžích v předchozí kapitole.

Plánování zaměřené na člověka je specifické pojetí plánování podpory a pomoci, kterou člověk s postižením nebo jiným znevýhodněním potřebuje v každodenním životě nebo pro realizaci větších životních změn. Vychází z toho, co je pro člověka důležité z jeho hlediska a posiluje tak možnosti jeho sebeurčení. Neomezuje se na možnosti organizací, které poskytují profesionální služby. Mezi zdroje počítá i dovednosti a vlohы člověka, jeho rodinu a přátele, bohatství přítomné v místní komunitě, běžných veřejných službách pro veřejnost.

Pro posílení hlasu dětí s postižením v oblasti intelektu jsme v projektu Hear our Voices! použili následující nástroje.

Profil na jednu stránku

Profil na jednu stránku představuje přehledné shrnutí nejdůležitějších poznatků o člověku. Je potřeba jej dělat vždy za určitým účelem, aby se z jeho přípravy nestala formalita. Obvykle se profil vytváří jako výsledek úvodního seznamování se s novým dítětem, abychom shrnuli klíčová zjištění důležitá pro další péči a podporu. Jiným důvodem může být nástup dítěte do školy, změna poskytovatele služeb nebo hledání náhradní rodiny.

Profil obvykle obsahuje tři části:

- 1) Co mají lidé, kteří znají dítě a milují jej, na něm rádi a obdivují na něm.
- 2) Co je důležité pro dítě z jeho úhlu pohledu – co rádo dělá, kam rádo chodí a s kým.
- 3) Jak nejlépe dítěti poskytneme podporu.

Dále obsahuje fotografii dítěte, případně předměty, které jej nějak vystihují.

Pro praktické použití profilu je důležité, aby obsahoval co nejvíce detailů (např. *má ráda vdolky a medovník místo má ráda sladkosti, potřebuje mít dokonale zapnutý batoh, utažený pásek a nesnáší, když mu někdo hne s věcmi na stole místo má rád svůj řád*). Do části o podpoře patří popis, jak má podpora/pomoc vypadat, nikoli výčet limitů (např. *potřebuje poradit, kam si v diáři má zapsat schůzky a každé ráno*

připomenout, co má za program místo neorientuje se v čase).

Pro zapojení do rozhodování je důležitá zejména znalost toho, co je důležité pro dítě či mladého člověka z jeho úhlu pohledu. Profil na jednu stránku umožňuje základní orientaci v preferencích dítěte a ve způsobech, jak dítěti pomoci.

Pro přípravu profilu na jednu stránku se využívají informace sesbírané za pomoci různých nástrojů – zejm. Dary a nadání, Kruh vztahů, Důležité pro člověka, Hledání správného člověka apod.

Další informace o profilech na jednu stránku najdete zde:

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/media/38428/onepageprofilesinschools.pdf>

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/media/38450/oppinschlguide.pdf>

<http://onepageprofiles.wordpress.com/>

<https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0CDEQFjAC&url=http%3A%2F%2Flibrary.teachingtimes.com%2Farticles%2Fwhyeverychildneedsaonepageprofile.htm&ei=-5RaVJrTLpHY7AbMgoDYCw&usq=AFQjCNEuSHRfEGUgd8iMTfIB0UbfCIEj-w&sig2=miYQohqFowLet0dIlhnhOA>

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/reading-room/how/person-centred-thinking/one-page-profiles.aspx>

Dary a nadání

Mapování silných stránek člověka – darů a nadání – má v plánování zaměřeném na člověka přinejmenším trojí význam. Za prvé vyvažuje množství negativních popisů – zdravotních, psychologických, psychiatrických a dalších diagnóz, které obvykle člověka s postižením provázejí, jsou často stigmatizující a představují překážku pro pozitivní vnímání člověka. Za druhé nadání a vlohy lze prakticky využít pro budování sociálních vazeb, uplatnění ve škole, v práci a pro zapojení do běžného života společnosti. A nakonec:

Poznání toho, v čem dítě vyniká, zvyšuje pravděpodobnost, že mu pomůžeme naplánovat

aktivitu, o které má zájem, které ho budou těšit. Je to důležité zvláště u dětí s těžším postižením, které nedovedou verbálně vyjádřit své záliby. Východiskem je předpoklad, že člověk má zájem častěji dělat to, v čem je opravdu dobrý.

Pro snazší uvažování o tom, jaká nadání a dary člověk má, můžeme použít jednoduché schéma připomínající, že nadání se nalézají nejen v hlavě, ale také v rukou, srdci a v kořenech (rodinné historii, víře apod.).

Přehled o silných stránkách lze získat dotazováním členů personálu, rodiny, kamarádů, spolubydlících apod. Také lze na tohle téma uspořádat „výtvarný“ workshop, kdy postavu člověka obkreslíme na velký arch papíru a jeho nadání pak zakreslíme do siluety.

Více informací:

https://www.realopportunities.org.uk/media/64285/relationship_circles.pdf (strana 100).

Kruh vztahů

Kruh vztahů je grafickým vyjádřením toho, s kým je dítě v kontaktu a jak blízké jednotlivé vztahy jsou. Čím kratší je vzdálenost mezi lidmi na papíře, tím těsnější je vztah. Grafické vyjádření usnadňuje odhalit, kdo je v životě dítěte důležitý z rodiny, spolužáků, kamarádů a personálu včetně učitelů a dalších placených pracovníků.

Kruh vztahů můžeme rozdělit na 4 výseče, což nám umožní zřetelně odlišit vztahy s členy rodiny, přáteli,

profesionály a spolužáky či spolubydlícími. Grafické vyjádření vztahů také přehledně zobrazí, kdo v životě dítěte chybí nebo které vztahy by bylo potřeba posílit, kdo byl dosud nevyužit při zabezpečování podpory a měl by být zapojen a koho zapojit do přípravy plánu anebo pozvat na plánovací setkání.

Při přípravě kruhu by děti samy měly mít možnost vyjádřit svou představu o vztazích. Děti mohou kruh samy nakreslit, mohou umístit fotografie lidí kolem svého portréту apod. V případě, že se děti nemohou zapojit přímo, musíme informace odečítat z jejich chování nebo jinými alternativními formami.

Mapování vztahů může přinést informace o tom, s kým chce dítě trávit nejvíc času, o čí přítomnost naopak nestojí, kdo v jeho vztazích chybí apod. Respekt k těmto poznatkům posílí zapojení dětí do rozhodování.

Markův kruh vztahů.

Další zdroje informací:

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/reading-room/how/person-centred-thinking/person-centred-thinking-tools/relationship-circle.aspx>

<http://trainingpack.personcentredplanning.eu/attachments/article/90/pct%20relationships%20circle.pdf>

<http://www.gadoe.org/Curriculum-Instruction-and-Assessment/Special-Education-Services/Documents/Quad-RelationshipMap.pdf>

https://www.realopportunities.org.uk/media/64285/relationship_circles.pdf

4+1 otázka

Tento jednoduchý nástroj nabízí strukturovaný způsob kolektivního shromažďování poznatků a dává je k dispozici všem. Pokládá následující otázky: Co jste zkusili? Co jste se naučili? Z čeho máte radost? Co vám dělá starosti? Odpovědi na první čtyři otázky nás dovedou k poslední, páté otázce: Co bychom měli dělat dále na základě toho, co nyní víme?

4 + 1 otázku můžeme používat během schůzek jako základní informace pro určení dalších kroků. Listy papíru s jednotlivými otázkami můžeme nalepit na zeď, přičemž facilitátor požádá všechny (včetně dítěte), aby na ně napsali své postřehy. Je možné, že má-li se dítě aktivně zapojit, bude potřebovat něčí pomoc.

4+1 otázka nám pomůže dítěti lépe naslouchat, pokud je do procesu osobně zapojíme, nebo pokud jmenovaný zástupce (v případě, že dítě nekomunikuje verbálně) vyjadřuje názor dítěte na základě toho, co už ví díky práci s jinými nástroji, jako např. komunikační záznamové tabulky.

Další zdroje informací:

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/reading-room/how/person-centred-thinking/person-centred-thinking-tools/4-plus-1-questions.aspx>

Odlisování důležitého z pohledu dítěte a z pohledu dospělých

Mezi tím, co je pro dítě důležité z jeho hlediska (co má a nemá rádo) a tím, co je pro dítě důležité z hlediska dospělých, je potřeba vytvořit rovnováhu. Je potřeba, aby péče umožnila dítěti zapojení do oblíbených aktivit s oblíbenými lidmi a na oblíbených místech tak, aby přitom současně bylo ochráněno zdraví dítěte včetně zdravého psychického a fyzického vývoje a možnosti vyrůst v rodině. Nejde o rozhodování typu „bud – nebo“.

U dětí, jejichž schopnost formulovat a vyjadřovat své vlastní představy je omezena v důsledku postižení intelektu, je potřeba věnovat velkou

4+1 OTÁZKA

Co jste se naučili?
Z čeho máte radost?

Co jste se naučili?

Co vám dělá starosti?

Co bychom měli dělat dále
na základě toho, co nyní
víme?

péči mapování toho, co je pro něj důležité z jejich hlediska a odlišování tohoto pohledu dítěte od názorů dospělých. Tak umožníme dětem s postižením zapojit se do rozhodování. Dobrým pomocníkem může být vědomé a důsledné odlišování toho, co je pro dítě důležité z jeho vlastního pohledu a co považují za důležité dospělí lidé.

Při plánování péče pak uvažujeme, jak řešit otázky spojené se zdravím, bezpečím a začleněním, které obvykle přináší dospělí lidé, se zohledněním toho, na čem záleží dítěti. Zohlednění oblíbených aktivit, předmětů apod. může mít zásadní vliv na motivaci dítěte při zapojení do aktivit, které sice pro něj nejsou příliš populární, ale přitom přispívají k jeho rozvoji.

Položky představované dospělými by měly přinášet popis toho, čemu je potřeba se při výchově dítěte vyhnout a co je naopak potřeba zajistit – nesmí jít o výčet zdravotních či psychologických diagnóz.

Pro zjišťování informací od dítěte (ale i od dospělých) lze použít vizualizaci (kreslení, fotky apod.) nebo různé hravé a imaginativní techniky – např. kouzelnou hůlku, medvídku, kterému se lze svěřit s tajemstvím. U dětí, které se nevyjadřují verbálně, nerozumí běžné řeči a zatím se nepodařilo vybudovat fungující obousměrný systém komunikace, lze pro identifikaci toho, co je důležité, využít zejména pozorování a rozhovory s lidmi, kteří dítě dobře znají v různých situacích.

Obě strany schématu se vyvíjí v souvislosti s tím, jaké má dítě možnosti poznávat svět a jak je dítě poznáváno svým okolím. Pokud je na začátku známo jen velmi málo o tom, co má dítě rádo, mělo by to být impulzem k realizaci aktivit, které dítěti přinesou

nové příležitosti. Např. u devítiletého Matyáše se teprve cestováním na konzultaci k alternativní komunikaci přišlo na to, že miluje cestování autem a městský provoz – jako každý obyčejný kluk.

Další zdroje informací:

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/reading-room/how/person-centred-thinking/person-centred-thinking-tools/sorting-important-tofor.aspx>

<http://trainingpack.personcentredplanning.eu/index.php/cs/2011-12-15-16-36-34/important-tofor-cz>

PATH (Cesta)

PATH je metoda plánování zaměřeného na člověka a znamená **Planning Alternative Tomorrows with Hope** (česky doslovně Plánování alternativních zítřků s nadějí). PATH má **8 kroků**, jež jsou znázorňovány ve specifickém formátu používaném jako struktura facilitačního procesu. PATH se používá při schůzkách, na nichž se snažíme člověku stojícímu v centru pozornosti pomoci naplánovat cestu vedoucí ke splnění jeho budoucích cílů.

PATH začíná vyslovením snů, jež dítě má a pokračuje zpět k tomu, co by podle skupiny mělo být prvním krokem směřujícím k pozitivní budoucnosti.

8 kroků PATH:

1. Sny
2. Cíle
3. Nynější situace
4. Koho zapojit
5. Jak se posílit, abychom to zvládli
6. První kroky
7. Další měsíce
8. Na půl cesty k cíli

PATH je vynikající nástroj, pomocí nějž lze pro dítě nebo mladého člověka formulovat sny i pozitivní a

DOHODA O ROZHODOVÁNÍ

Popis rozhodnutí.

JAK MÁM BÝT ZAPOJEN

Popis, jak bude dítě přímo zapojeno a požadovaná podpora.

KDO NAKONEC ROZHODNE

Jméno člověka, který učiní konečné rozhodnutí.

uskutečnitelné cíle a kroky. Výsledkem tohoto procesu je obrázek znázorňující jednotlivé kroky v čase, jež vedou k jejich dosažení.

Diskusi ideálně moderuje facilitátor, který skupinu vede a má vedle sebe zapisovatele, jenž diskusi zaznamenává do šablony.

Další zdroje informací:

<http://www.kvalitavpraxi.cz/res/data/013/001597.pdf>

<http://www.inclusion.com/path.html>

Dohoda o rozhodování

Také tento nástroj pomáhá dětem přímo rozšířit možnosti volby a zvýšit kontrolu nad svým životem. Je to jednoduchá tabulka obsahující tři sloupce.

Tento strukturovaný nástroj poskytuje podpůrnému týmu jasnější představu o tom, jaký přístup by měl být zvolen při rozhodování v určitých situacích a kdo by se jednotlivých rozhodování měl účastnit. Současně je to způsob, jak zaznamenávat dohodnuté postupy i prostředek pro sdělení těchto postupů ostatním.

Dohoda o rozhodování posiluje zapojení dítěte do rozhodovacího procesu díky tomu, že personál poskytující podporu věnuje hlasu dítěte mnohem větší pozornost.

Další zdroje informací:

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/media/75056/decisionmakingwithexamples.pdf>

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/reading-room/how/person-centred-thinking/person-centred-thinking-tools/decision-making-agreement.aspx>

Komunikační záznamové tabulky

Komunikační záznamové tabulky představují účinný nástroj pro pochopení toho, co nám lidé sdělují svým chováním i prostředek, jak sdělit ostatním, co by měli dělat, pokud určitá osoba komunikuje formou specifického chování. Tento nástroj nám pomáhá zejména tehdy, kdy lidé nekomunikují verbálně ani pomocí jiného

formalizovaného způsobu dorozumívání (jako je např. znakový jazyk, obrázky apod.) nebo v situacích, kdy určité projevy chování představují jasnější způsob komunikace nežli je slovní vyjadřování.

Komunikace je dvoustranný proces, a proto potřebujeme dva typy tabulek: 1) Jak rozumíme tomu, co nám dítě říká a 2) Jak sdělíme dítěti, co má udělat.

1. Tabulka znázorňující, jak člověk komunikuje

Popis situace	Dítě dělá	Myslíme, že to znamená	Měli bychom udělat

Tabulka popisující, jak dítě komunikuje, může mít u dvou různých situací dvě formy. Zaprvé, nevíme-li, co konkrétní chování znamená, můžeme se zamyslet nad jeho významem za konkrétních okolností. Druhý přístup se týká situace, kdy význam chování známe a potřebujeme jej zachytit a popsat pro ostatní pečující personál (slouží jako slovník).

2. Jak člověku sdělit, co má udělat

Díky této tabulce lidé poskytující podporu poznají, co by měli říci a udělat, aby jim dítě porozumělo.

Chceme říci	Uděláme...	Řekneme...

Komunikační záznamové tabulky umožňují dětem, které komunikují převážně prostřednictvím svého chování, vyjádřit se a zajistit, aby jim ostatní rozuměli. Pro zajištění odpovídající možnosti volby a kontroly nad vlastním životem je to absolutně zásadní.

Další zdroje informací:

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/reading-room/how/person-centred-thinking/person-centred-thinking-tools/communication-chart.aspx>

http://learningcommunity.us/documents/Chapter4_PersonCentredThinkingTool_4_Communication.pdf

Komunikace s pomocí referenčních předmětů

Různé malé předměty nebo jejich malé části mohou představovat věci, činnosti nebo osoby. Tyto předměty lze využít k tomu, aby člověk získal představu o tom, co se bude dít. Např. botička může znamenat vycházku, lžíce může symbolizovat jídlo atd.

Tento způsob se používá zejména u dětí s těžkým postižením, aby snadněji porozuměly a mohly se projevit. Pro některé děti je snazší pochopit předměty a obrázky nežli mluvené slovo.

Zvolené předměty musejí být přizpůsobeny konkrétnímu dítěti i prostředí, v němž mají být použity. Neexistuje nějaká konečná či úplná sada předmětů. Předměty se vybírají podle potřeb a schopností každého jednotlivého dítěte.

Další zdroje informací:

<http://www.icommunicatetherapy.com/child-speech-language/children-special-needs-learning-difficulties/using-visuals-aids-objects-reference-enhance-communication/>

ZÁVĚRY

Co jsme zkusili?

- Použít různé nástroje plánování zaměřeného na člověka.
- Propojit činnost odboru sociálně-právní ochrany dítěte, ústavní péče, školy, zájmového kroužku a hostitelské rodiny.
- Vzájemně propojit nástroje pro komunikaci a nástroje plánování zaměřeného na člověka.
- Zapojit děti s postižením v oblasti intelektu do žákovského zastupitelstva.

Co jsme se naučili?

- Má smysl nespokojit se pouze s komunikačními pomůckami nabízenými na trhu, ale spolehnout se též na vlastní kreativitu a aktivitu.
- Je dobré uzavřít smlouvu s jednotlivými stranami (např. s poskytovateli služeb) a prosadit tak přístup, v rámci kterého bude dítě bráno vážně.
- Všechno vyžaduje čas, a to na všech úrovních; vždycky existuje riziko, že věci se přestanout posouvat žadoucím směrem.

Z čeho máme radost?

- Lidé, kteří mají o děti osobní zájem, s námi spolupracovali a využívají výsledky plánování.
- V obou případech se nám podařilo spojit profesionální pracovníky s laiky a iniciovat jejich spolupráci.
- Podařilo se nám dosáhnout toho, že lidé, kteří rozhodují, uslyšeli hlas dětí a vzali v úvahu jejich názory.
- Podařilo se nám nalézt systém, pomocí kterého lidé poskytující podporu dětem s postižením mohou zajistit účast těchto dětí na každodenním rozhodování.
- Vytvořili jsme funkční systém komunikace, jenž pomáhá dětem zapojit se do rozhodování.
- Podařilo se nám posílit začlenění dětí do běžné společnosti.
- Děti bez postižení projevily velký zájem o to, aby se děti s postižením mohly zapojit do práce žákovského zastupitelstva.
- Místní úřad byl ochoten pomáhat.

Co nám dělá starosti?

- Nejistota v odboru sociálně-právní ochrany dětí, pokud jde o biologickou rodinu jednoho z dětí, se kterou se musí počítat.
- Je zřejmé, že stávající systém umožňuje odborům sociálně-právní ochrany dětí používat různé přístupy, protože žádné nejsou standardizované; některé přístupy však mohou představovat vážnou překážku v respektování názoru dítěte.
- Existuje určité procento dětí s postižením v oblasti intelektu, o nichž toho víme jen velmi málo. K některým z nich se vůbec nemůžeme dostat, protože odbor sociálně-právní ochrany dětí nechce tento problém řešit, anebo se nedomnívá, že takové dítě je ohroženo.
- Negativní postoj rodičů dětí s postižením vůči tomu, aby se jejich dítě mohlo zapojit do žákovského zastupitelstva.

Jaké jsou další kroky?

- Nalézt spojence, kteří budou rozšiřovat způsoby, jak posílit hlas dětí s postižením v oblasti intelektu v rozhodování.
- Šířit povědomí o tom, že děti s postižením v oblasti intelektu mají vlastní názory, které by měly být při rozhodování brány v úvahu.
- Pokračovat v hledání cest k zapojení dětí s postižením v oblasti intelektu do činnosti žákovských zastupitelstev.

INCLUSION EUROPE

Inclusion Europe je evropská síť asociací, jež zastupuje lidi s mentálním postižením a jejich rodiny ve 36 evropských zemích. Od roku 1998 se Inclusion Europe snaží prosazovat politiku mainstreamingu, rovných příležitostí a plné participace lidí s mentálním postižením na všech stránkách života společnosti.

www.inclusion-europe.org.

EUROCHILD

Eurochild je síť organizací a jednotlivců, jež je činná po celé Evropě a jež se snaží zlepšovat kvalitu života dětí a mladých lidí. Eurochild ve své práci vychází ze zásad zakotvených v Úmluvě OSN o právech dítěte.

www.eurochild.org.

THE CEDAR FOUNDATION, BULHARSKO

The Cedar Foundation je bulharská nezisková organizace fungující od r. 2005, jež se zaměřuje na deinstitucionalizaci: rušení velkých speciálních ústavů pro děti s fyzickým a mentálním postižením a jejich nahrazování komunitními službami rodinného typu.

<http://www.cedarfoundation.org/en/>.

QUIP, ČESKÁ REPUBLIKA

Nezisková organizace Quip byla založena v r. 2003 na podporu rozvoje kvality a dobré praxe v sociálních službách, vzdělávání v této oblasti a prosazování informovanosti a práv uživatelů sociálních služeb, především lidí s postižením v oblasti intelektu a s kombinovaným postižením.

<http://www.kvalitavpraxi.cz>.

FUNDACIÓN SÍNDROME DE DOWN, MADRID, ŠPANĚLSKO

The Down Syndrome Foundation of Madrid je nezisková organizace, jejímž posláním je prosazovat samostatnost lidí s Downovým syndromem nebo jiným mentálním postižením a dosahovat jejich plného začlenění do společnosti. www.downmadrid.org.

Ve spolupráci s organizací Lumos: www.wearelumos.org.
Lumos pracuje s cílem podpořit osm milionů dětí, které stále žijí v ústavech po celém světě, aby získaly právo na rodinný život a aby došlo k jejich deinstitucionalizaci.

S finanční podporou programu Evropské komise "Fundamental Rights and Citizenship".